

Din Görevlileri Sosyal Güvenlik Rehberi

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

Bu rehber Doç. Dr. Hadi SAÇLAM tarafından hazırlanmıştır.

Tarihten Günümüze
Sosyal Güvenlik

1. TEHLİKELER VE RİSKLER

- 1.1. RİSKLERE KARŞI MÜCADELE YOLLARI
- 1.2. RİSKLERDE KİŞİLERİN SORUMLULUĞU
- 1.3. RİSKLERDE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNUN ROLÜ

2. İSLÂM KÜLTÜR TARİHİNDE SOSYAL GÜVENLİK VE UYGULAMALARI

2.1. KUR'ÂN

- 2.1.1. Sorumluluğa İşaret Eden Ayetler
- 2.1.2. Tehlikeler ve Tedbirlere İşaret Eden Ayetler
- 2.1.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanısmaya İşaret Eden Ayetler

2.2. SÜNNET

- 2.2.1. Sorumluluğa ve Tedbire İşaret Eden Hadisler
- 2.2.2. Tehlikelere İşaret Eden Hadisler
- 2.2.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanısmaya İşaret Eden Hadisler

2.3. NASSLARDAKİ İLKELERİ KURUMSALLAŞTIRMA ÇABALARI

- 2.3.1. Medine Devleti (Toplumsal Birliktelik, Birlikte Yaşam Projesi)
- 2.3.2. Medine Anayasası (Toplumsal Sözleşme)
- 2.3.3. Kardeşlik (Toplumsal Bütünleşme)
- 2.3.4. Tevhit
- 2.3.5. Mülkiyet
- 2.3.6. Sosyal Güvenlik

2.4. SOSYAL GÜVENLİĞİN MEDİNE UYGULAMASI

2.5. SOSYAL GÜVENLİK VE AKİLE UYGULAMASI

3. GÜNÜMÜZ SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNUN OLUŞUM SÜRECİ

4. TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

5. VATANDAŞLARIN SOSYAL GÜVENLİK HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

SOSYAL GÜVENLİK HAKKINDA VAAZ ÖRNEĞİ

SOSYAL GÜVENLİK HAKKINDA HUTBE ÖRNEĞİ

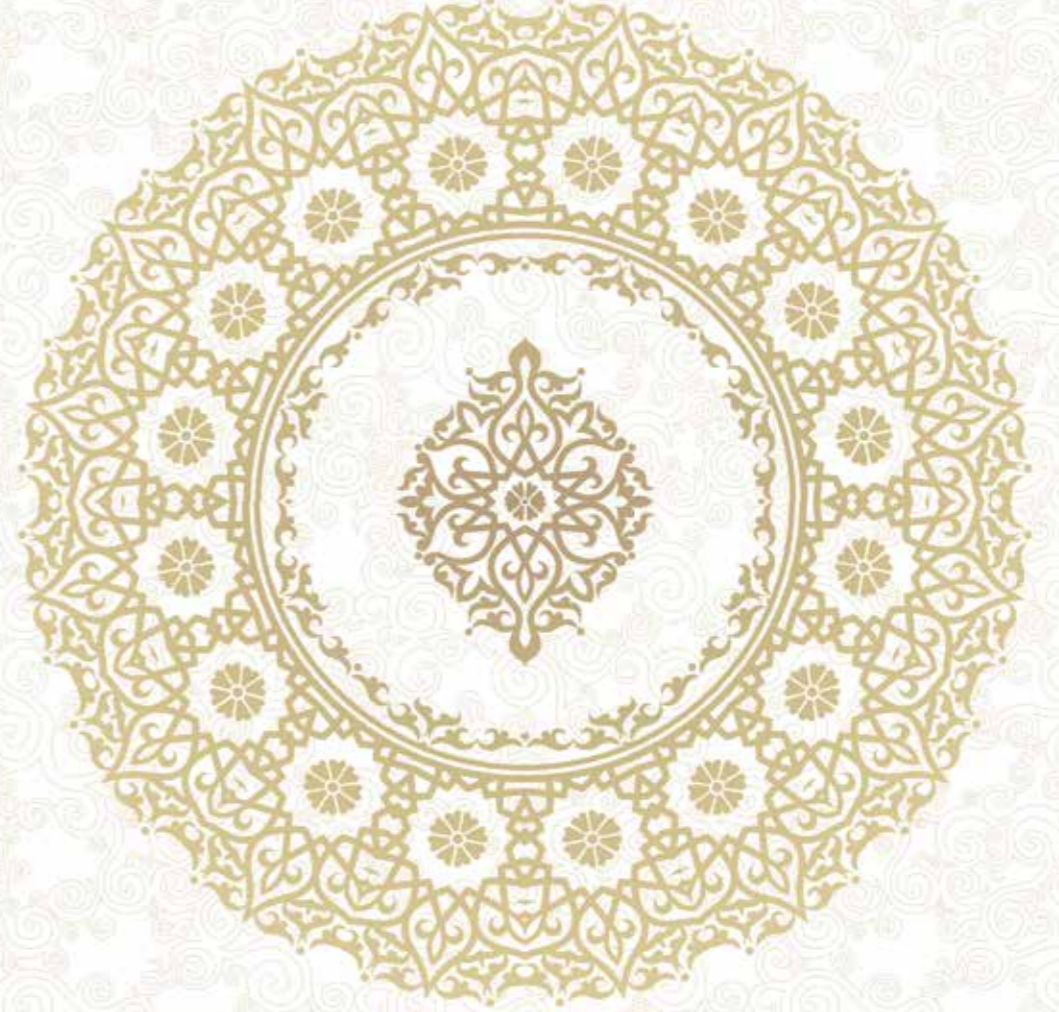

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

1

Tehlikeler ve Riskler

1. TEHLİKELER VE RİSKLER

Âlemin yaratılışından bugüne kadar geçen sürede yaşanan değişiklikler; sosyal ve ekonomik hayatta, bize göre bir zararlı sonuç doğuruyorsa, biz buna “*tehlike*” diyoruz.¹ Sosyal güvenlik hukukuna göre tehlike; işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyelini ifade eder. Risk ise; tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimalini ifade eder. Yüzme bilmeyen bir kişinin suya girmek istemesi bir tehlikedir, suya girmesi ise risktir.

İnsanları kuşatan riskler doğumla başlar, hayatla sürer ve kişinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerine kadar uzanır. Her devrin ve toplumun insanı, kısa veya uzun hayat sürecinde *tabii* ve *sosyal* nitelikteki çeşitli risklerle (=rizikolarla) karşı karşıyadır. İnsan, bu riskler karşısında özel ve meslek hayatı boyunca kazanç veya gelirin yok olmasına yahut azalmasına yol açan ve onu kendi tasarruflarından sarf etmeye mecbur kılan çeşitli risk ihtimalleriyle yaşamaktadır.

İnsanların meslek hayatı içerisinde karşılaşılabileceği riskleri şöyle sınıflandırabiliriz.

Çalışma Hayatında Karşılaşılan Riskler

Mesleki Riskler
İş Kazaları
Meslek Hastalıkları

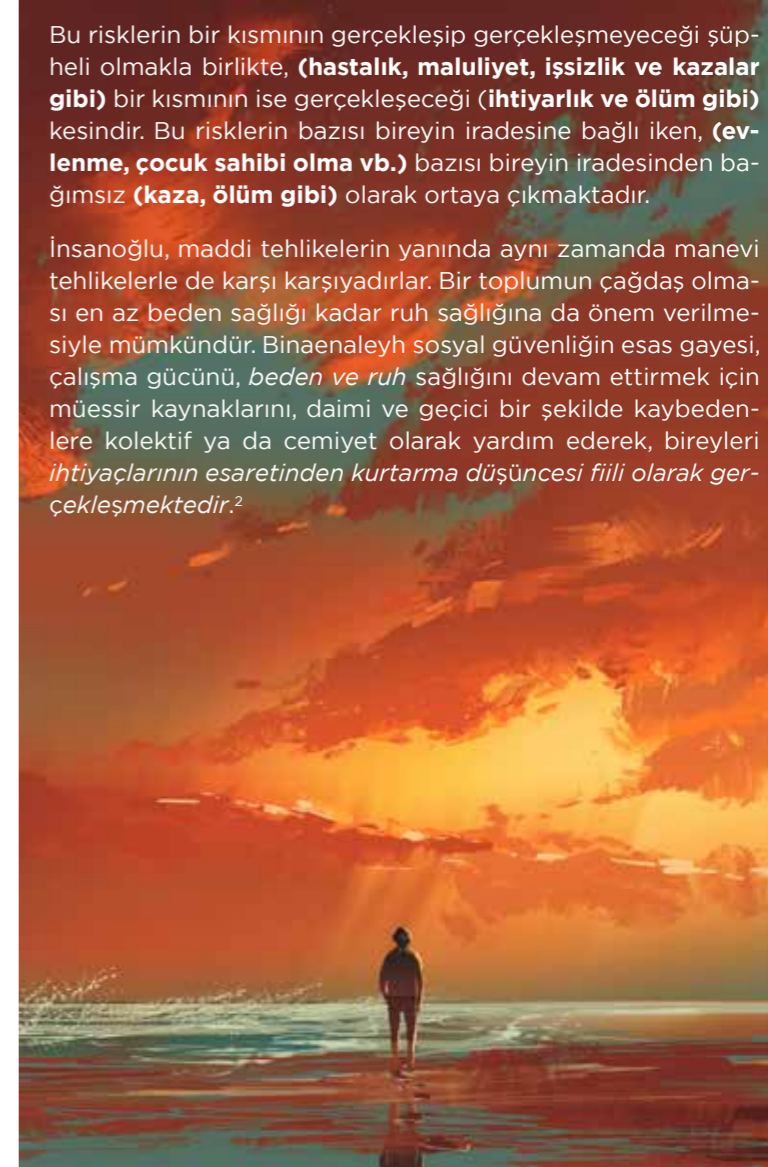
Fizyolojik Riskler
Hastalık
Analık
Malullük
Yaşlılık
Ölüm

Sosyo-Ekonomik Riskler
İşsizlik

Bu risklerin bir kısmının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği şüpheli olmakla birlikte, (**hastalık, maluliyet, işsizlik ve kazalar gibi**) bir kısmının ise gerçekleşeceği (**ihtiyarlık ve ölüm gibi**) kesindir. Bu risklerin bazıları bireyin iradesine bağlı iken, (**evlenme, çocuk sahibi olma vb.**) bazıları bireyin iradesinden bağımsız (**kaza, ölüm gibi**) olarak ortaya çıkmaktadır.

İnsanoğlu, maddi tehlikelerin yanında aynı zamanda manevi tehlikelerle de karşı karşıyadırlar. Bir toplumun çağdaş olması en az beden sağlığı kadar ruh sağlığına da önem verilmesiyle mümkündür. Binaenaleyh sosyal güvenliğin esas gayesi, çalışma gücünü, *beden ve ruh* sağlığını devam ettirmek için müessir kaynaklarını, daimi ve geçici bir şekilde kaybedenlere kolektif ya da cemiyet olarak yardım ederek, bireyleri *ihtiyaçlarının esaretinden kurtarma düşüncesi fiili olarak gerçekleşmektedir.*²

1.1.RİSKLERE KARŞI MÜCADELE YOLLARI

İnsan denen varlığın sosyal ve ekonomik sahası, devamlı “doğal” ve/veya “sosyal” risklerle karşı karşıyadır. İnsanlar bu risklere karşı kendilerini korumak isterler. Bu, iki şekilde gerçekleşebilir: ya riskleri (*geniş anlamda değişiklikleri*) önlemek ya da bunların meydana getirdiği zararları taşınır hale getirmek. Bu risklerle karşılaşan kişiler, ya geçici ya da sürekli olarak gelir kaybına uğralar.³ Riskleri önlemek çok sınırlı hallerde mümkün olduğundan, riskleri bertaraf etmek, gelir kaybını en aza indirmek için “tedbir” almak gerekmiştir.

Eski çağda Mısır’da Hz. Yusuf Peygamber’in tahıl üretiminde beklenen kıtlık tehlikesine karşı ürün depolama şeklinde aldığı tedbir, çağının kendine özgü sosyal güvenlik tedbirlerinden birini teşkil etmektedir. Bilindiği gibi Yusuf Peygamber’in yedi bolluk yılında çok büyük tahıl rezervleri oluşturarak bunu izleyen yedi kıtlık yılında dağıttığı, böylece üretim, tüketim ve tasarruflar arasında anlamlı bir ilişki kurarak hayat seviyesindeki büyük dalgalanmaları önlediği bildirilir.⁴ Kur’an tehlikelere karşı “tedbir almayı” ve “tedbirli bir toplum” olmayı öğütlemektedir. (Bakara 2/71; Şuarâ 26/56) Keza Kur’an-ı Kerim’de tevekkülün tedbirler alındıktan sonra güzel olduğuna işaret edilmektedir. Kur’an “Allah seni insanlardan korur” buyurduğu halde Peygamber (sav) sebebe sarılmakta ve tedbir almakta asla kusur etmemiştir. Öte yandan Peygamberimiz (sav), devesini başıboş bırakan bedeviye, deveyi bağlayıp öyle tevekkül etmesini emretmiştir. (Tirmizi, Kıyamet 60) Yani önce tedbir alıp, tevekkül edilmesini sonra takdire rıza gösterilmesini istemiştir. Bu temel ilke bize öncelikle tehlike başa gelmeden önce tedbir almak gerektiği, tehlike başa geldikten sonra ise, yardımlaşma ve dayanışma yöntemleri gibi farklı tedbirleri önermiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, tehlike başa gelmeden önce alınması gereken tedbirler ile tehlike başa geldikten sonra alınması gereken teknikler bulunmaktadır. Bu mücadele araçları her rizikoya karşı değişebilir ise de genellikle geleneğe dayanan ve dayanmayan şekilde disipline edilmiştir.

İlk toplumlarda ortaya çıkan riskler, önce geniş aile bireylerinin desteği ile paylaşılır, sonra da akraba veya komşuluk ilişkilerine dayanan inanç ve kültür yapıları gereği ihtiyaç topluca giderilirdi.⁵ İnsanoğlunun *ferdi* ve *toplu* mücadelesine rağmen risklerden kurtuluş olmadığı görüldüğü, aldığı her türlü tedbire rağmen risklerin başına gelmeye devam etmesi, onun, *risklerin sonuçlarıyla* mücadeleye başvurmasını zaruri kılmıştır. Bu mücadele tehlike başa geldikten sonraki mücadele olup gayesi, risklerin doğurduğu (*maddi, manevi*) zararlı sonuçlardan dolayı insanı mümkün olduğu ölçüde ihtiyaçlarının esaretinden kurtarmaktır. Bu mücadele şekli de tarihte, birey, toplum veya devlet tarafından gerçekleştirilmiştir.⁶

Zaman içerisinde gittikçe yoğunlaşan bu mücadele teknikleri “*tehlike ve sonuçlarına karşı teminat sağlama (korunma)*” sorununu ortaya çıkarmış ancak insanların, hayatları veya iktisâdi varlıklarında meydana gelen zararların çoğunlukla sorumlusu olmadığından bu gibi olaylar sonucunda zararların karşılanması için başlangıçta önleyici tedbirler alınmıştır.

Bununla beraber insanın, *tabii afetler ve medeniyetin sebep olduğu zararların* hepsini önleyici tedbirleri almaya da gücü yetmemiştir. Alınan bütün önleyici tedbirlere rağmen riskleri tamamen ortadan kaldırması mümkün olamamıştır. Bunun sonucu olarak öncelikle *yardımlaşma* tedbir olarak geliştirilmiştir. Yardımlaşma ile insanların ekonomik sarsıntılarını hafifletmekle birlikte gelecekte kendisini tam manasıyla emniyette hissetmesine yetmemiştir. Bu itibarla insanların, gelecekte ortaya çıkacak muhtemel riskleri bugün meydana gelmiş gibi telakki ederek daha başka yöntemler geliştirme fikri doğmuş ve “*öngörme kavramı geliştirilmiştir*”. Öngörme; *ileriye düşünme, yarını bugünden hazırlamak demektir*. Öngörme genellikle iki türlü gerçekleşmektedir. Bunlar da “*tasarruf*” ve “*sigorta*”dır.

İnsanda, bugün çalışıp kazanırken bir gün hastalanıp çalışamayacağı zor durumda kalabileceği “*yarının endişesi*” daima var olmuştur. Bu durum bireysel tasarruf fikrini ortaya çıkarmış ancak bireysel tasarruf tek başına yeterli bir güvence sağlamamıştır. Zira yeterli birikim sağlamadan, riskle karşılaşmak ihtimâli her zaman vardır. Meydana gelen ekonomik sarsıntının büyüklüğü, tasarrufa başlandığı anda korkulan olayın (*rizikonun*) da başa gelmesi, bireysel tasarrufu güçsüz bırakmıştır. Her şeye rağmen, iradi olan bireysel tasarruf fikrinin herkeste aynı ölçüde bulunmaması, sosyal güvenliğin kapsamlı ödevlerinin de sadece bireysel tasarrufla yerine getirilememesi, bireysel tasarrufu yetersiz kılmış sonuçta insanları kolektif tasarruf fikrine yöneltmiştir.

Modern toplumlarda geliştirilen kolektif tasarruf fikri zamanla genel olarak sosyal güvenlik araçlarından sigorta disiplini altında organize edilmiştir. *Sigorta*, aynı tehlikelere maruz kimseler arasındaki yardımlaşma ve dayanışmanın sigorta işletmesi aracılığı ile teknik ve rasyonel bir şekilde organize edilerek, zararın sigortalılar topluluğuna dağıtılması olayıdır.⁷

1.2. RİSKLERDE KİŞİLERİN SORUMLULUĞU

İnsan; sorumlu tutulan bir varlıktır. Sorumluluğun Arapça karşılığı ise **mükellefiyettir**. Sorumluluk, kişinin kendine ve başkalarına karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerini zamanında yerine getirme zorunluluğudur. Sorumluluk, kişilik karakterinin en önemli öğelerinden biridir.

Kur'ân, “İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağı mı sanır”? (Kıyame 75/36) buyurur. Yine Kur'ân, “Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz” (Tekâsür 102/8) buyurur. Birinci ayette insanın **sorumluluğuna** ikinci ayette ise akıl gibi kendisine verilen sayısız nimetlere karşılık, insanın belli **yükümlülükleri** olduğuna dikkat çekilmektedir.

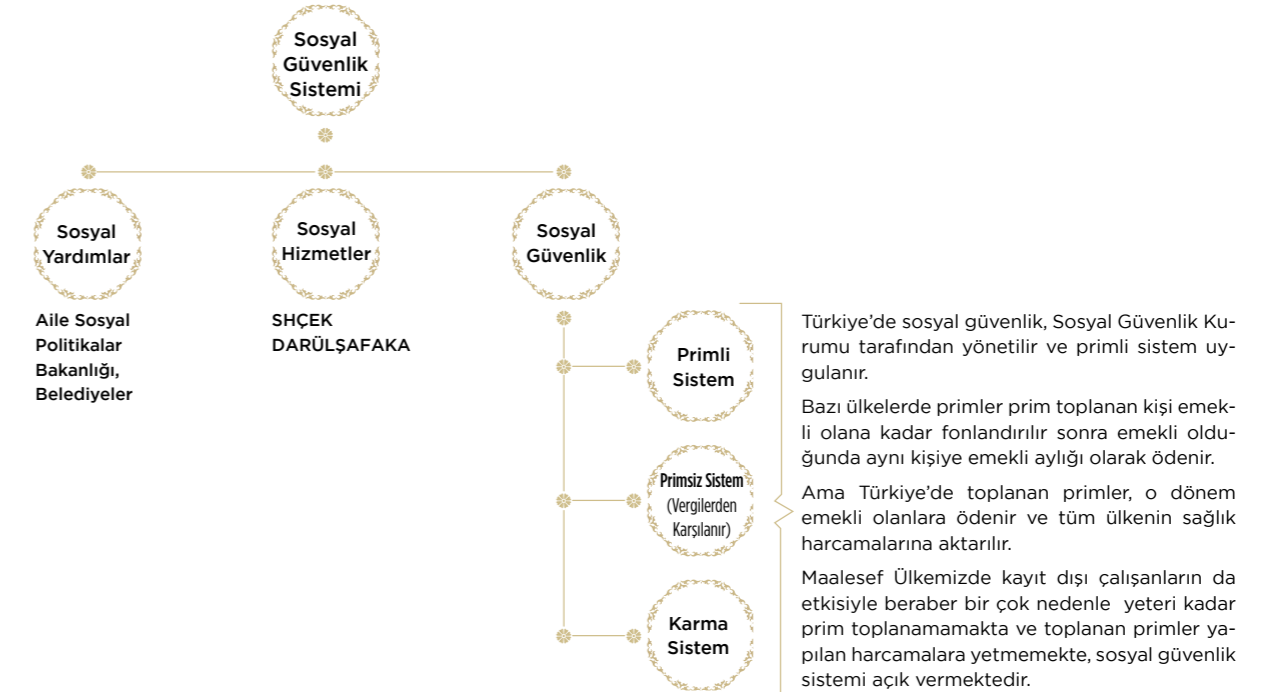
İnsanların hayatlarında veya iktisadi varlıklarında meydana gelen olayların bir kısmında kimsenin sorumlu olmaması (hastalık, ihtiyarlık, ölüm vb) “sorumluluk” kavramının yeniden yorumlanmasına ve “kusursuz sorumluluk ilkesinin” kabul edilmesini sağlamıştır. Kusursuz sorumluluk; doğan zararlardan kimse sorumlu olmasa da zararın dağıtılması anlayışına dayanır. Bu ilkenin ortaya çıkışı sosyal güvenlik uygulamalarına zemin hazırlamış ve zararın herkes tarafından karşılanması sağlamıştır. İlk dönemlerde âkile, daha sonraları ise sigorta, **kusursuz sorumluluk** ilkesi gereği örgütlenen sosyal kurumlardan biri olarak sosyal hayatta yerini almıştır.

“Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz”
(Tekâsür 102/8)

1.3. RİSKLERDE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNUN ROLÜ

Sosyal güvenlik bir hukuk dalı olmaktan çok bir *sistemdir*. Bu sistem *primli/primsiz veya karma* rejimlerden oluşabilir. Bu araçlar günümüzde *sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler* şeklinde ortaya çıkmıştır. *Sosyal sigortalar* yani primli sistem ilgilinin, yardım görecektir olanın maddî katkısıyla (primle) işlerken, *sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler* ilgilinin herhangi bir katkısı bulunmaksızın kısmen ya da tamamen devlet bütçesinden ya da toplumdaki gönüllü kuruluşlardan sağlanır.

Bir ülkenin gelişmişlik seviyelerinde kullanılan kriterlerden biri de sosyal güvenlik sistemlerinin açık verip vermediğidir. Genel olarak kabul gören oran dört kişinin bir emekliyi finanse edebilmesidir. Ancak geçmişten gelen açıkların ve kayıt dışı istihdamın da etkisiyle Türkiye'de ancak yaklaşık iki kişi bir emekliyi finanse edebilmektedir.

Sosyal güvenliğin rüknü, sosyal dayanışmadır. Sosyal dayanışma, sosyal güvenlik sistemi aracılığıyla sağlanan sosyal korumanın en temel unsurudur. Sosyal dayanışma *yaşlılık, engellilik, hastalık, doğum, ölüm, işsizlik gibi* risklerle karşılaşan insanların yaşam düzeylerini korumak ve geliştirmek için gelirin yeniden dağıtılmasını sağlayan araçların bütünüdür.⁸

Sosyal dayanışma;

- Gelirin yeniden dağıtımını gerçekleştirir.
- Gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalanların, gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalmayanlar tarafından desteklenmesini ifade eder.
- *Vicdan, acıma, sadakat, güçsüzlük, gönüllülük, keyfiyet* gibi değer yargılarını içermez. O, haklar temelinde eşit bireylerin toplumun diğer üyelerine karşı zorunlu olan sorumluluk ve görevlerini kapsar.
- En önemli belirleyici öğelerinden birisi katkı yapmanın gönüllü değil, aksine zorunlu olmasıdır. Katkı yapmanın gönüllü olduğu bir sistemde sosyal dayanışma yoktur.
- İnsanlara gelir güvencesi sunmakla birlikte, insan onurunun korunmasında ve sosyal adaletin sağlanmasında temel bir işlev üstlenmektedir. Bu yönüyle de, sosyal dayanışma insanların haklarına ve eşitliğine dayanmayan, biçimsel olmayan, gönüllü, dinî veya ahlaki nitelikli diğer dayanışma biçimlerinden ayrılır.

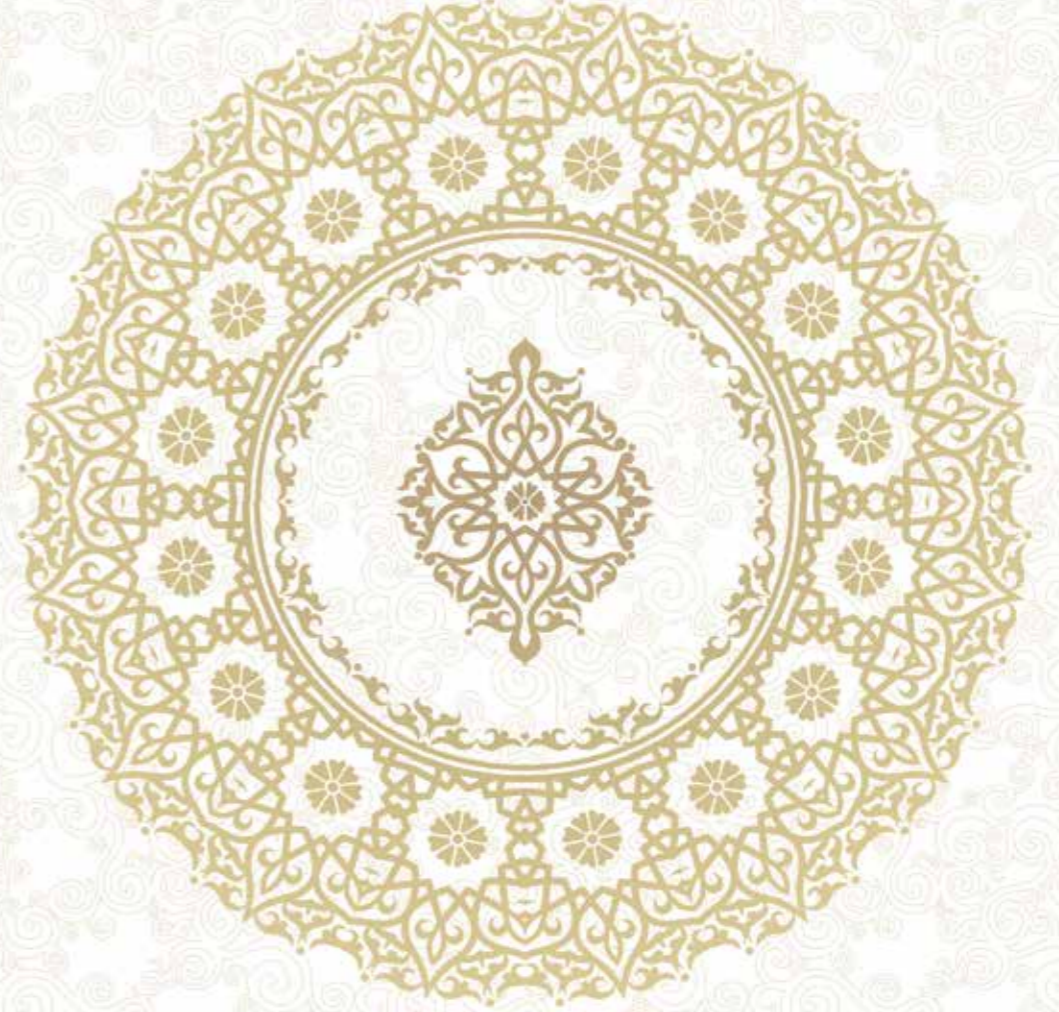

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

2

İslâm Kültür Tarihinde Sosyal Güvenlik ve Uygulamaları

2. İSLÂM KÜLTÜR TARİHİNDE SOSYAL GÜVENLİK VE UYGULAMALARI

İslâm kültür tarihinde sosyal güvenlik algısı nedir?

- Bir sığınak ve kaledir.
- Olası musibet yağmurlarına karşı bir şemsiye ve barınaktır.
- Bir öngörü ve tedbirdir.
- Öncelikle bireyin güvenliği ile işe başlar. Bireyin ferdi sosyal güvenliği, imanıdır. Bu güven bireysel olarak manevi alanda iman (güven) sigortası ile sağlanırken; toplumsal alanda sosyal güvenlikle temin edilir. İmanın, bir anlamı da hiç kuşkusuz “*emniyet ve güven*”dir.
- İnsanın onur mücadelesidir. Bu dünyaya insan olarak gelip insanca yaşama mücadelesi vermektir.
- İşçi ile işverenin, efendi ile kölenin aynı sofrayı paylaştığı düzendir. Hani komşusu aç gezerken tok yatan bizden değildi? Hani şarktaki müslümanın ayağına diken batsa garptaki müslümanın acısını duyacaktı. Sosyal güvenlik işte bu söylemlerin kurumsal yapılanmasının bir tezahürüdür.
- Sosyal güvenlik, Hz. Ömer gibi halifeye yoksul ve fakire sırtında nevale taşıtan duygunun adıdır. Hz. Ömer’in, “fırat ve dicle nehri kenarında bir kurt koyuna saldırırsa Allah benden hesabını sorar diyen” kusursuz sorumluluğun organizasyonundan ibarettir. “yazıklar olsun sana Ömer” dedittiren sorumluluğun adıdır.

Kur’ân ve Hz. Muhammed (sav) sosyal güvenlik alanında bize neyi önerdi ve neyi öğretti?⁹
Bu bağlamda naslar sosyal güvenlik alanında ne tür çağrılar yaptı?

2.1. KUR’ÂN

2.1.1. Sorumluluğa İşaret Eden Ayetler

Kur’ân-ı Kerim’deki “**Biz emaneti, dağlara taşlara teklif ettik, onlar bu emaneti taşımaya yanaşmadılar. Bunu insan yükledi**” (Azhap 33/72) ayetinde söz konusu edilen **emanetten maksadın** en genel anlamda “**irâdî sorumluluk**” olduğu söylenebilir.

Keza Kur’ân “**Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın**” (Bakara 2/195) buyurur. Bu ayette de sosyal güvenlik açısından bakıldığında; hem **irâdî tehlikelerin teminatsız kalabileceğine** hem **de gayri irâdî tehlikelere** karşı **tedbir** alınması gerektiğine işaret bulunmaktadır.

Kur’ân-ı Kerim, âdeta **İslâm’ın tevhit inancına**, “**kardeşlik ilkesine, şartlarından biri olan zekâtı ve diğer sosyal yardımlara**” (Hucurat 49/10) vurgu yaparak sorumluluk bağlamında **müslümanı müslümana zımmetleyerek** sosyal güvenliğin temellerini atmıştır.

2.1.2. Tehlikeler ve Tedbirlere İşaret Eden Ayetler

Kur'ân-ı Kerim tehlikeleri sınıflara ayırmıştır. Bu manada Kur'ân; “*Sadakalar (zekâtlar); Allah'tan bir farz olarak fakirlere, miskinlere, zekât işinde çalışanlara, kalpleri İslâm'a ısındırılacaklara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara* aittir”(Tevbe 9/60) buyurmuştur. Bu özel düzenleme, toplumdaki muhtemel **tabî ve sosyal nitelikli tehlikelerin** olumsuz sonuçlarının azaltılabilmesi için zekâti zorunlu ve önemli bir “**sosyal güvenlik**” aracı sunmakla kalmamış, aynı zamanda bunun işleyişinde son derece önemli insani meziyetlere, psikolojik faktörlere de işaret etmiştir.

Keza Kur'ân; “*Hangi biriniz, kendisi ihtiyarlamış ve çocukları da güçsüzken, (onun ve yavrularının biricik geçim kaynakları olan) altlarından ırmaklar akan, hurma, üzüm ve her çeşit meyveleri bulunan bahçesinin, ateşli bir kasırganın kopmasıyla yanmasını ister? Düşünesiniz diye Allah size ayetlerini böylece açıklar*”(bakara 2/266) buyurur. Bu ayette de kişinin malına gelebilecek **tabî ve sosyal nitelikli tehlikelere** dikkat çekilmiştir. Korumasız ve güçsüz durumda olan **muhtaç** bağımlı **çocuklar** ve **yetimlik tehlikelerine** vurgu yapılmıştır. Keza **yaşlı güç ve takatten düşmüş ihtiyarlık** durumuna da işaret edilmiştir. Sonuçta hiçbir kimse malının **tabî ve sosyal tehlikelere** karşı heder olmasını istemez. Bu ayet, insanların böyle bir durumla karşı karşıya gelebilme ihtimaline dikkat çekerek tedbir almalarını öngörüyor. Kur'ân'da aynı doğrultuda benzer tehlikelere işaret eden pek çok ayet bulunmaktadır.(Enfal 8/41)

Öte yandan “... **Kimse yarın ne kazanacağını bilemez, hiç kimse nerede öleceğini de bilemez**”(Lokman 31/34) buyrulur. Bu ayetle de insanoğlu, **mal ve can güvenliğini** tehdit eden muhtemel tabî ve iktisadî tehlikelerin ne zaman başına geleceğini bilemez. Bu bağlamda mal ve can güvenliğini çeşitli şekil ve derecelerde tehdit eden bu muhtemel tehlikelere karşı insanoğlu ve müesseseler, ancak tedbir alabilirler. Öte yandan süreklilik gösteren bu tehlikelerin zamanla istatistikî bilimsel veri haline gelmesi neticesinde çeşitli öngörülerden hareketle tedbir yollarının geliştirilmiş olduğu da bilinmektedir.

Keza Kur'ân, “**Sana yetimleri sorarlar! De ki: “ onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. (Bakara 2/83-177-2018-220, İnsan 76/8, Beled 90/12-16) “Allah'a kulluk edin, ona hiç bir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşaya, yolcuya ve eliniz altında bulunan kimselere iyilik edin**”(Nisa 4/36) buyurarak sosyal güvenlik teminatının verilmesinde önceliğin yakın akraba ve yoksul komşuların almasına dikkat çekmiştir. Nitekim İbn Teymiye ayetin işaretinden hareketle, yakın akraba dururken uzağa zekât verilmesinin yakın akrabaya zarar vereceğinden doğru bulmaz.¹⁰ Zemaşeri de aynı görüştedir. Keza Zemaşeri yukarıdaki bu ayetle malda, zekâtın dışındaki başka sebeplerden dolayı muhtaçların hakkının var olduğunu söyler. Bu ayetin de bu görüşe işaret ettiğine delil gösterir.¹¹ Bu durumun, tehlikeye uğrayanların tespitinin yapılmasında daha

sağlıklı bir yol olduğu açıktır. Sonuçta İslâm'da bu tehlikelere karşı “**emniyet ve güvenin**”, arzulan ve aranan bir nimet olduğu birçok ayette de ayrıca ifade edilmiştir. (Tin 95/3, Kureys 106/3-4, Kasas 28/57, bakara 2/128) Bu maddî ve manevî tehlikeler, tabî ve iktisadi karakterli olup zamanla daha da artıp çoğalabilmektedir.

2.1.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanısmaya İşaret Eden Ayetler

Kur'ân-ı Kerim'in “**iyilik ve takva üzerinde yardımlaşmaya**”(Mâide 5/2) çağırmasıyla, sosyal güvenlik kapsamında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı içeren bir tür *sosyal hizmet* alanına işaret ettiği söylenebilir. Şüphesiz yardımlaşma ve dayanışma sosyal hayatın bir gereğidir.¹²

Keza “**Müslümanların birbirlerinin yardımcıları**”(Tevbe 9/71) olduğunun ifade edilmesi de “*sosyal yardım ve sosyal dayanışma*” gayesine yöneliktir.

Yine Kur'ân-ı Kerim, “**Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin**”(nisa 4/8) buyurur. Sosyal güvenlik kapsamında miras taksiminde *akraba, yetim ve fakirlerin* gözetilmesi, onların korunmaları istenmiştir. Bu konu İslâm miras hukukunda tartışmalı olmakla birlikte, sosyal adalet ve dengenin sağlanmasında ayrılan böyle bir pay, yani kanunî mirasçılarının yanında mirastan hakkı bulunmayan, komşu ve akrabaları arasındaki **yetim ve yoksulların** gözetilmesi sosyal güvenlik alanında sosyal yardım amaçlı böyle bir fonun ayrılması tavsiyesi dikkat çekicidir. Ayrıca birçok ayette bu doğrultuda hüküm bulmak da mümkündür. Bunlardan bazıları şunlardır:

“**Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) âhret yurdunu gözet; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et...**”(Kasas 28/77) “... **iyilik için yaptığınız yardımlar kendi faydanızdır. Zaten yardımlar, sırf Allah rızasını aramak için yapılmalı...**”(Bakara 2/272) “**Mâunu (yardımı) sakınırlar**” (Maun 107/77) ayetleri de sosyal yardımlaşmayı ortaya çıkaran toplumsal birlikteliği gerçekleştiren unsurlara işaret eder. Sonuçta sosyal güvenlik kapsamından özetle Kur'ân'da;

“**Müslümanlar ancak kardeştir**” (Hucurat 49/10),

Yardımlaşma ve dayanışmayı menederler. (Mâun 107/7)

Allah'ın ipine sınıksız sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. (Âl-i İmrân 3/103)

“**Ey İman Edenler! Sulh ve Selamete hep birlikte girin**”(Bakara 2/208) buyurulmaktadır.

Bütün bir toplumun ve dünyanın barışı ve selameti ancak topyekûn huzur ve güvenin sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Sonuçta bu naslardan *müminlerin kardeş olduğu, yetim, yoksul ve düşküne yardım ve nafakalarının temin edilmesi gerektiği*, topyekûn birey, toplum ve devletin emniyet ve güvenin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. İslâm hukuk tarihinde Müslüman toplumlar, bu temel esaslar doğrultusunda dünyaya bakışlarını şekillendirmeye çalışmışlardır. Görüldüğü gibi bu ayetlerde sürekli olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma öngörülüyor. Dinleri ne olursa olsun insanlara karşılıksız yardım edilmesi gerektiğine işaret ediliyor. Bu ayetlerden her birinin *sosyal adalet ve dengeyi* kurmaya yönelik, sosyal güvenlik içerikli naslar olduğu anlaşılıyor.

2.2. SÜNNET

2.2.1. Sorumluluğa ve Tedbire İşaret Eden Hadisler

Hz. Peygamber (sav), "**Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz. Devlet başkanı çobandır ve güttüklerinden (vatandaşlarından) sorumludur. Aile reisi ailesi içerisinde çobandır ve güttüklerinden (ev halkından) sorumludur. Hizmetçi efendisinin malı konusunda çobandır ve güttüklerinden sorumludur**" (Râvi diyor ki, zannederim Rasullullah şöyle de dedi: "**Adam babasının malı konusunda çobandır ve güttüklerinden sorumludur. Hulasa hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden sorumlusunuz,**"¹³ buyurarak sorumluluğa işaret etmiştir.

Hadise bakıldığında herkesin kendisine göre sorumluluk taşıdığını, sorumsuz kimsenin olmadığını görüyoruz. İnsan toplulukları devlet biçiminde en ileri idari yapıya ulaşmadan önce *aile, kabîle, asabe ve aşiretler* halinde yaşamakta idiler. Bu dönemlerde sosyal güvenlik sorumluluğu kurumsal bazda aile, kabîle, asabe ve aşiretlerin göreviyken; daha sonraları devletin teşekkülü ile bu sorumluluk, birinci planda devletin görevleri arasına katılmıştır. Bu hadisin de bu duruma işaret ettiği söylenebilir.

Keza Hz. Peygamber (sav) veda hutbesinde bütün Müslümanlara hitaben, "**Bu gün, bu ay ve bu belde nasıl kutsal ve mukaddes ise canlarınız, mallarınız ve ırzlarınız da öylesine her türlü tecavüzdten korunmuştur**"¹⁴ buyurarak, bireylerin *temel hak ve özgürlüklerinin korunması* hususunda *toplumsal sorumluluğa ve hukuk güvencesine* işaret etmiştir. Bu korunma, kişilerin güvenlik ihtiyacına göre, hüküm bakımından yerine göre, zaruriî, hâcî ve tahsinî maslahat olabilir. Klasik ifade ile zarûriyyât olarak bilinen "*din, can, akıl, nesil ve malın korunması*" gibi temel maslahatların hedefi bu hadisle de vurgulanmıştır. Bu hadisle sosyal güvenliğin konu edildiği **can ve malın** her türlü tehlikeden korunması organizasyonlarına dikkat çekilmiştir

Peygamberimiz (sav), "**Bir kimse kendisi için istediği şeyi mümin kardeşi için istemedikçe iman etmiş olamaz**"¹⁵ buyurur.

Keza Peygamberimiz (sav), "**Komşusu açken kendisi tok yatan bizden değildir**"¹⁶ hadisi de sosyal güvenliğin adeta temellerini atmış, tehlikelere karşı birleşmenin ve yardımlaşmanın önemini vurgulamıştır. Ayrıca öngörü noktasında **tedbir gayeli birçok hadisin varlığı da bilinmektedir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:**

Hz. Peygamber (sav) devesini salarak tevekkül ettiğini söyleyen bedeviye; "**Önce deveni bağla Allah'a öyle tevekkül et,**"¹⁷ buyurarak tevekkülden önce tedbirin alınması için uyarıda bulunmuştur.

Keza Hz. Peygamber (sav), **“hiç ölmeyecekmişçesine dünyan için yarın ölecekmişçesine ahretin için çalış,”**¹⁸ tavsiyesini yaparken, insanın dünya ve ahiret dengesini kurması gerektiğine de işaret etmiştir.

Öte yandan Peygamberimiz (sav), **«Beş şeyden evvel beş şeyin kıymetini biliniz: Ölümünden önce yaşamanın, hastalıktan önce sağlığın, meşguliyetten önce boş zamanların, ihtiyarlardan önce gençliğin ve fakirlikten önce zenginliğin kıymetini biliniz»**¹⁹ buyurarak imkân varken nimetin kıymetinin bilinmesine ve onun için tedbir alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Yine Peygamberimiz (sav)’in, müminlerin bir vücut gibi olduğunu bildiren hadislerinin *zımında* da bir *sosyal güvenlik* hakkı ve fikrinin bulunduğu söylenebilir. Sonuçta nasların genel ruhundan da anlaşıldığına göre, birey ve toplumlarda, sosyal sorumluluk bilinci oluşturularak geniş anlamda *sosyal ödevler ve sorumluluklara* dikkat çekilmiştir.

2.2.2. Tehlikelere İşaret Eden Hadisler

Peygamber (sav), **“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikede yalnız bırakmaz. Kim kardeşinin ihtiyacını görürse, Allah’ta onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir tehlikeden kurtarırsa, Allah’ta o sebeple onu, kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır”**²⁰ buyurur. Keza Peygamber (sav), **“Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et”** buyurunca, *Ey Allah’ın Resulü! Kardeşim mazlum ise yardım ederim, zalim ise nasıl yardım edeyim?* diye Rasullah’a sorulmuş, Rasullah’da **“Onu zulmetmekten engellersin, senin ona yardımın budur”** cevabını vermiştir.²¹

Öte yandan Peygamber (sav), **“Vârislerini bir başkalarına el açacak bir şekilde bırakmaktansa, onları zengin olarak bırakmak çok daha hayırlıdır”**²² buyurmuştur. Keza Peygamberimiz (sav), **“Müslümanlar birbirini sevmeye, birbirine acımada, bir vücudun organları gibidir. Organlardan biri şikâyet ederse, vücudun diğer organları onun acısına iştirak eder ve onun yardımına koşar.”**²³ **“Mümin, mümine karşı, parçaları birbirine bağlayan destek olan bina gibidir”**²⁴ buyurarak tüm bu hadislerle sosyal güvenlik alanında sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya işaret etmiştir.

Yine Peygamberimiz (sav), **“herhangi bir mümin ölür de geride mal bırakırsa mirasçıları o mala varis olurlar. Kim de geride borç ya da bakıma muhtaç aile bırakırsa bana gelsin. Onun Mevla’sı (ihtiyaçların karşılayacak olan) benim”**²⁵ buyurmuştur. Ölenin borçları ve geride bıraktığı güçsüz çocuk ve ailesinin sosyal güvenlik teminatı altına alındığı görülmektedir. Keza, **“Dul kadın ve fakire yardım için gayret gösteren kişi, Allah yolunda cihat yapan ve bütün gece namaz kılan, gündüzleri de oruç tutan kimse gibidir.”**²⁶ Diğer bir hadiste **“ben ve yetimi himaye eden, cennette işte şöyle (yan yana) bulunacağız.”**²⁷ **Bir kimse müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse,**

affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah onu mutlaka cennete koyar.”²⁸ Görüldüğü gibi **dul, fakir ve yetimlik tehlikesinin** bertaraf edilmesini teşvik etmiştir.

Peygamberimizin, tabi ve sosyal nitelikli *biyolojik* ve *iktisadi* tehlikelere dikkat çeken ve bunların bertarafını teşvik eden hadislerinin sayısını daha da artırmak mümkündür.

2.2.3-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmaya İşaret Eden Hadisler

Hz. Peygamber bir sefer esnasında şöyle buyurmuştur: **“Kimin yanında fazla bineği varsa, bineği olmayanaya versin. Kimin yanında fazla yiyeceği varsa, yiyeceği olmayanaya versin.”** Ravi diyor ki: **“Hz. Peygamber daha başka malları da saydı. Öyle ki biz hiç kimsenin, yanında fazla olan bir şey bulundurmaya hakkı olmadığını anladık.”**²⁹ Özellikle zaruret ve yokluk anlarında varlıkların kardeşçe paylaşılması toplum ruhunun sağlamlığına delalet eder. Bu hadisle âdetâ müslümanın kendisinin yanında ihtiyacı olmayan fazla miktarda bulunan mallarının kendisinin olmadığına hükmedilmiştir. Bu ise, sosyal adalet ve dengenin sağlanmasında adeta devrim niteliğinde bir anlayışı sergilemektedir. Aynı doğrultuda birden fazla hadis bulunmaktadır:

Peygamberimiz (sav), **“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin”**³⁰ buyurur. Keza Peygamberimiz (sav), **“Kim bir müslüman kardeşinin dünyevî sıkıntılarında bir sıkıntısını giderirse Allah Teâlâ da onun ahiret sıkıntılarında bir sıkıntısını giderir. Kul kardeşine yardım etmeye devam ettiği müddetçe, Allah Teâlâ da ona yardım etmeye devam eder. Kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünyada ve ahirette kolaylık gösterir. Kim bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve ahirette (ayıbını) örter. Kişi kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır”**³¹ buyurmuştur.

Ayet ve hadislerin işaret ettiği kapsamda zorunlu veya isteğe bağlı sosyal yardımlaşma ve dayanışma araçları ile birey ve toplumların **“sosyal güvenlikleri sağlanmalıdır.** Gerek Kur’ân’da gerek Hz. Peygamberin sözlerinde ve örnek davranışlarında insanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı, birbirlerinin sıkıntı ve ihtiyaçlarını gidermeyi teşvik eden birçok **genel ilke ve özel hüküm** mevcuttur. Bu hükümlerin bir kısmı sosyal güvenlikte **farz niteliği** taşıırken bir kısmı ise **farz-ı kifâye veya nâfile niteliği** taşımaktadır. Ancak bu kadarı maksada kâfi geleceğinden daha fazla uzatmaktan iktifa ediyoruz.

2.3.NASSLARDAKİ İLKELERİ KURUMSALLAŞTIRMA ÇABALARI

2.3.1. Medine Devleti (Toplumsal Birliktelik, Birlikte Yaşam Projesi)

Kur'ân'da, "Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe girin" buyurulmuştur.(Bakara 2/208) Ayetin ifadesi bir yönüyle devlet olmaya bir yönüyle de topluca barış ve güven içinde yaşamaya işaret eder. Bu da bir yönüyle sosyal güvenliktir. Hicret, adil bir düzen kurmak için çıkılan yolculuğun adıdır. Bu nedendir ki Peygamberimiz (sav), hicretten sonra ilk iş olarak Medine site devletini kurmuştur. Bu da Peygamberimizin sosyal hukuk alanındaki en önemli sosyal siyasetidir.³² Bu dönemde, *devletleşme* ve *anayasa* gibi kurumsallaşmaya gidilmiştir. Devlet bireysel ve toplumsal sözleşme ile kurulan bir organizasyondur. Bu dönemde Sosyal güvenlik, devletin asli görevlerinden kabul edilmiştir.

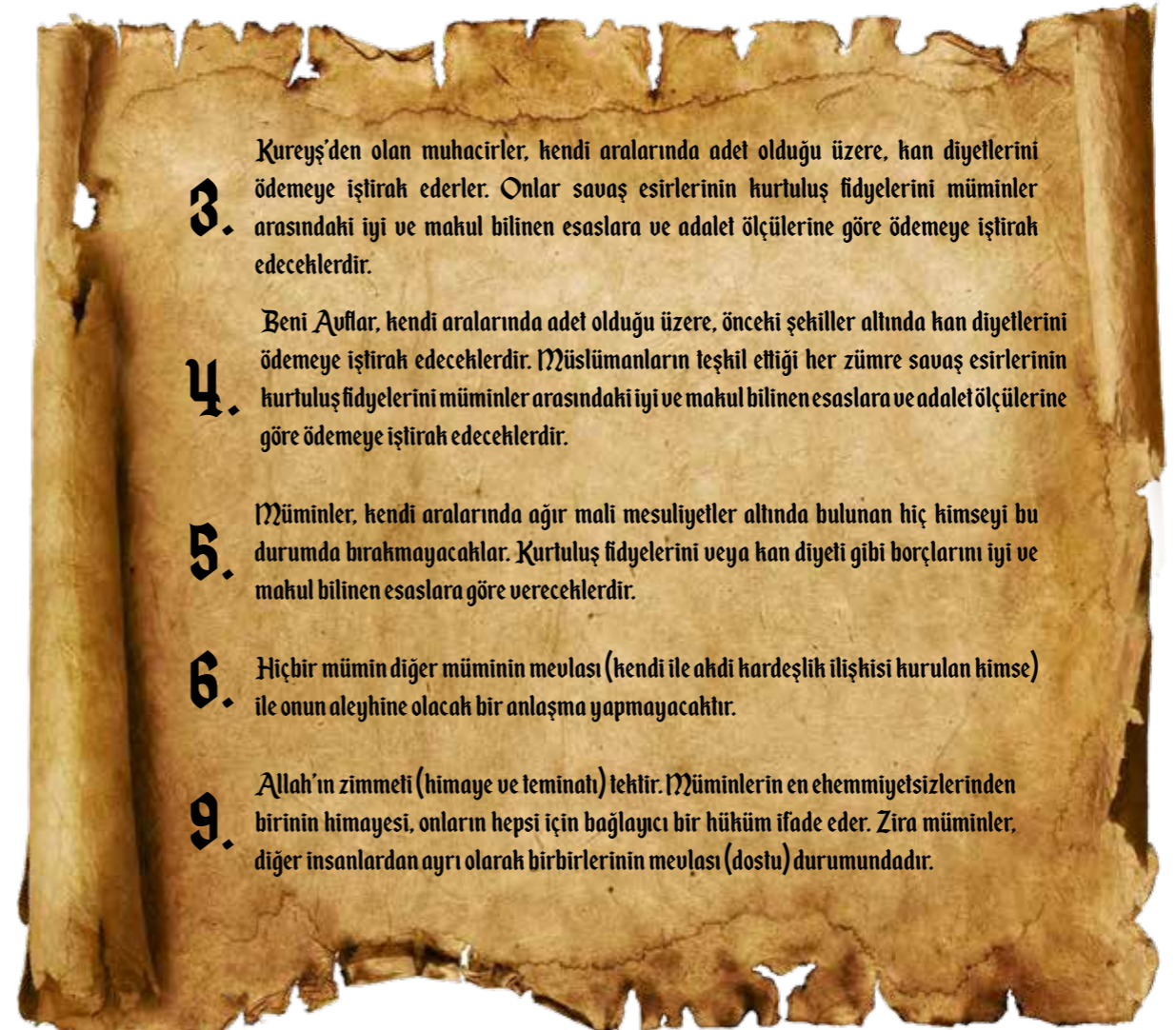
2.3.2. Medine Anayasası (Toplumsal Sözleşme)

Bir devlet kurmanın en önemli şartı, toplumsal sözleşme olan anayasadır. Hicretten sonra Peygamberimizin oluşturduğu ilk anayasa, *Medine vesikasıdır*. Bu vesikada Müslüman, Müşrik ve Yahudilerin temel hak ve görevleri belli esaslara bağlanmıştır. Medine anayasası, haklar konusunda tüm paydaşlarına eşit haklar içermektedir. Öyle ki Medine sözleşmesiyle kabile ve aşiretlere bakılmaksızın tüm halk, tek çatı altında toplanmış ve tek ümmet kabul edilmiştir. Bu anayasada sosyal güvenlik adına Cahiliye örf ve âdeti olan, "*âkile (sigorta)*" sistemi de revize edilerek yerini almıştır. Bu anayasanın 3-13. maddelerle bireylerin sosyal güvenlikleri teminat altına alınmıştır. Peygamber'in bu uygulaması, sosyal güvenliğin bir devlet görevi olduğuna, bireye ise anayasal bir talep hakkı doğurduğuna işaret eder. Bu da bize bireylerin sosyal güvenliklerinin bir insan hakkı, bir devlet görevi olduğunun göstergesidir.

2.3.3. Kardeşlik (Toplumsal Bütünleşme)

Sosyal güvenliğin adeta odak noktasını "**kardeşlik ilkesi**" oluşturur. Bu sosyal siyaset projesi karşısında malı olmayan, geçimini temin edemeyen insanlar, adeta fevç fevç İslâm'a girmeye başlamış, böylece hem dünyada sosyal güvenliğe kavuşmuşlar hem de ahiretlerini kazanmışlardır. Bu sosyal güvenliği temin edilen mustazaflar, gerçek bilginin etrafında kenetlenerek düşman tehlikesine karşı tevhit olmayı sağlamışlardır. Bu tevhit ruhuyla Müslümanlar, fitne ve fesatları ortadan kaldırmış, "sıratı müstakim" olan ana yola / otobana çıkmışlar ve yürüyüşlerini öyle sürdürmüşlerdir.³³

Medine Anayasasından Bazı Maddeler:

Bu sosyal hukuk düzeni, İslâm kültürünün öteden beri öngördüğü bir toplumsal hayat ideali olmuştur.³⁴ İnsanlık tarihinde benzeri görülmemiş böylesine önemli bir olay, ilk İslâm toplumunda gerçekleşmiş olması itibarıyla, İslâm tarihinde “sosyal adâletin tesisi” ve “toplumsal dayanışmanın sağlanması” yolunda atılmış oldukça önemli bir adım olsa gerekir. Tarihte kurulan birçok sosyal müessesenin teşekkülü, bu kardeşlik ilkesi temelinde oluşmuştur. Görüldüğü üzere Müslüman bireyin değer yargısı, sadece kendini kurtarmak değil top yekûn insanlığın kurtuluşu için mücadele etmektir. Tarihteki kardeşlik /vatandaşlık ilkesi, devletlerin ve sosyal güvenlik müesseselerinin de temelini oluşturmuştur.

Keza Peygamberimiz (sav), bu kardeşlik projesini inşâ ederek kısa sürede sosyal adaleti gerçekleştirmiş, toplumsal bütünleşmeyi sağlamıştır. Tarihte kurulan birçok sosyal müessesenin teşekkülü, bu kardeşlik ilkesi temelinde oluşmuştur. Görüldüğü üzere Müslüman bireyin değer yargısı, sadece kendini kurtarmak değil top yekûn insanlığın kurtuluşu için mücadele etmektir.

2.3.4.Tevhit

Tevhit, Müslümanlar için temel umdedir. Nasların zımından tevhit ruhunun hedeflediği anlaşılır. Bu da sosyal hayatta, **tehlikede iştirak, nimette taksimat** ilkesine çıkarır. Tevhit ruhunun iktisadî manada sosyal hayata yansımaları **âkile, kasâme, zekât, öşür, fitre, mehir, adaklar, kurban ve kefaretlelerdir**. Bu manada tevhit, sosyal hayatta parçalara ayrılmadan vahdeti, bir bütün olmayı ifade eden bir kavramdır. Allah'ın emirlerine tereddütsüz uymak, emirleri yerine getirmede tek vücut olmak anlamını da ifade etmektedir.

Bizim burada asıl vurgulamak istediğimiz müslümanların bireysel ve sosyal sorumluluklarının tevhit ruhuyla yerine getirilmesidir. Bireylerin tevhit ruhu, Allah'ın emirlerini yerine getirmede bir vücut gibi topyekûn olmalarıdır. Bu manada *mal ve canlar tevhit ilkesi* ile tehlikelerden korunmuştur. Bu manada tevhit, sosyal yaşamda belirleyici bir ilkedir. Bu bağlamda sosyal adaletin yegâne teminatı, tevhit inancıdır. Tevhit, müslüman olmanın gerektirdiği sorumlulukların pratikte uygulanması anlamına gelir.

2.3.5.Mülkiyet

Tevhit her türlü maldan ve mülkten hâsılı her şeyden Allah için vazgeçmeyi onun uğrunda harcamayı gerektiren bir ilkedir.

Allah (cc), zengin malında fakire hak tayin etmiştir. Fakirin ve yoksulun bu hakkını devlet mutlaka alıp hak sahibine teslim etmekle yükümlüdür. Yoksa zengin bu tutumu, fakirin malını gasp hükmüne geçer ki bu durumda haksız kazanç (bir tür riba) elde etmiş olur. Aksi taktirde fakir ve yoksulun hakkı gasp edilmiş olur. Bunun için fakir ve yoksulun yani zayıfın hakkının alınarak hak sahibine teslim edilmesi devletin bir görevi kabul edilmiştir. Bu proje sosyal güven-

lik projelerinin en önemlilerinden biri sayılır. Emek ve sermayenin pay oranları tarih boyunca toplumları hep meşgul etmiş, sosyal barışı için emek-sermaye dengesi önemli bir prensip olmuştur. Bu dengeyi gerçekleştiremeyen toplumların huzur içinde olmaları ve uzun süre devletlerini devam ettirmeleri mümkün olamamıştır.

2.3.6.Sosyal Güvenlik

İslâm'da sosyal güvenlik alanındaki projede de, *vahiy ve akıl* gibi iki temel bilgi kaynağı esas alınarak yapılmıştır. İnsanın maddi hayatının vazgeçilmezi olan sudaki elementlerden iki hidrojen ve bir oksijenin hükmü ne ise (H₂O) maddi-manevi hayatını devamı ettirmesi için de Kur'ân, Sünnet ve aklın hükmü de odur. Vahiy - akıl birlikteliğinin adeta iki kanatlı kuş gibi insanlığı huzur ve saadete çıkaracağı kuşkusuzdur. Mekke döneminde sosyal güvenlik alanında infak kavramı kullanılarak ilkesel bazda bir alt yapı oluşturulmuştur. Bu infak kavramı (sosyal güvenlik kurumunda olduğu gibi) zorunlu ve ihtiyarı alanı da kapsamaktaydı. Görüldüğü gibi Mekke'de ilkesel olarak insanların inanç yapısı düzeltilmiş, mala ve insana bakış açıları değiştirilmiştir. Kamu ve İnsan hakkı boyutuyla ilkesel bir düzenleme yapılmıştır. Bütün bu düzenlemeler, Müslümanların nimetlerde paylaşımı, tehlikelerde ise orta hareket etme ruhunu yakalamalarına yöneliktir. Medine döneminde ise bu ilkeler pratiğe geçirilmiştir.

2.4.SOSYAL GÜVENLİĞİN MEDİNE UYGULAMASI

Peygamberimiz(sav), Medine'de öncelikle sosyal güvenliği anayasayla teminat altına almıştır. Bu bağlamda akile sistemini revize ederek devam ettirmiştir. Her kabile ve aşireti kendi aralarında birbirlerinden sorumlu tutmuştur. Böylece İslâm'da sosyal güvenliğin pratikte temellerini atmıştır. Farklı bölgelerden gelenleri de ayrı bir çatı altında toplayarak onları da bu sosyal güvenlik kapsamına dâhil etmiştir. Bu durumda sosyal güvenliği sağlama bir devlet görevi kabul edilmiş, vatandaşın sosyal güvenliğinin temini anayasal bir hak olduğu Peygamber tarafından uygulanarak gösterilmiştir.

Sosyal güvenlik araçlarından biri olan âkile, bireylerin tek başına üstesinden kalkamayacağı rizikolara karşı topluca bir tedbir ameliyesi olarak görülmüştür. Günün şartlarında daha çok savaşta esir düşenler için **“fidye”** veya hataen öldürme durumunda mağdurun taraflarına ödenecek olan **“diyet”** veya müesir fiillere karşı ödenecek olan **“ers”** adındaki tazminatlar bireylerin tek başına üstesinden kalkamayacakları ağır bir yükümlülük getiriyordu. Bunun için sosyal güvenliğin ilk dönem akile sisteminin Medine Sözleşmesi ile anayasal güvence altına alınması İslâm dininin de en önemli projelerinden biridir. Nitekim Allah (cc), **“Ey iman edenler! Topluca barışa ve huzura girin...”**(Bakara 2/208) buyuruyor. Sosyal güvenlik topluca huzura ve barışa girmenin adıdır. Medine'de sosyal güvenlik alanında pek çok pratik uygulamaları görüyoruz. Biz bunlardan pratikte Sahibelerden bir kaçına örnek vermemiz yerinde olacaktır.

a) Sahabe anlatıyor. Yoksul düşmüştüm. Medine bahçelerinden bir bahçeye girdim. Karnımı doyurdum biraz da evdekilere götürüyüm diye bir miktar da terekeme almıştım. Bahçe sahibi beni yakaladı. Biraz tartakladıktan sonra Rasulullah (sav)'a getirdi. Benim halimi anlattı. Rasulullah (sav) durumu dinleyince şöyle buyurdu: **“Açken doyumadın cahilken eğitmedin.”**³⁵ Bu hadis hemen her Müslümanın önemli bir ilkesi olsa gerektir. Açlık deyince biz genellikle biyolojik açlığı anlarız. Ancak bu kavramın bunun ötesinde bir anlam taşıdığına farkına varmalıyız.

b) Bir Sahabe anlatıyor. Rasulullah (sav)'le gazveye çıkmıştık. Rasulullah (sav) buyurdular ki, yanında fazla yiyeceği olan kardeşine versin. Fazla giyeceği olan kardeşine versin. Fazla bineği olan kardeşine versin. İşi o kadar ileri götürdü ki biz daha sonra sahabeler bir araya gelip toplandık ve şöyle bir karara vardık. **“Dünyada bize yetenin dışındakilerinin bizim olmadığına hükmettik.”** Sosyal güvenliğin boyutlarını düşündürmesi açısından oldukça manidar bir söylem olduğu herkesçe malumdur.

c) Yine Sahabeden biri anlatıyor. Bir gün devemi salmıştım. Öylesine tevekkül ediyordum. Allah Rasülü (sav), deveni salarak tevekkül etme, **“deveni bağlayarak tevekkül et”**³⁶ buyurdular. Sosyal güvenlik bir tedbir, öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Problemler başa gelmeden alınacak tedbirlerin lazım geldiğinin en güzel örneğini bu uygulamada görüyoruz. Bu tedbirler, ilâhî takdire müdahale değildir. Ancak bu şekilde biz, bize yüklenen bir görev olarak tedbirimizi almakta ve takdirini sahibine bırakmaktayız. Sosyal güvenlik de bu tedbiri almanın bir organizasyonudur. Sonuçta sosyal güvenlik bir üst kavramdır. İnfak kavramının adeta bir karşılığı gibi durmaktadır. Sosyal güvenliği temin eden pek çok araç bulunur. Bu araçların bir kısmı zorunlu bir kısmı ise ihtiyaridir.

2.5. SOSYAL GÜVENLİK VE AKİLE UYGULAMASI

Naslarda zikredilen zorunlu sosyal güvenlik araçlarının bazıları şunlardır: **Âkile, kasâme, zekât, öşür, fitre, mehir, adaklar, kurban** ve **kefaretlar** gibi. İslâm kültür tarihinde zorunlu olmayan sosyal güvenlik araçları ise **vâkıfılar, sandıklar, karz, ariyet, ihsan** gibidir.

Akile müessesesi cahiliye döneminde kullanılan bir müessese idi. Âkile sözcüğü, diyet ödemek anlamına gelen “akl” mastarından ismi fâil olup diyeti ödemeyi üstlenen kimse veya kimseler demektir. Diğer bir ifade ile âkile, kasıt unsuru bulunmayan taksirli bir öldürme veya yaralama hâdisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğunun genel adıdır.¹ Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere âkile, insanın yaşama hakkı ve vücut bütünlüğüne yönelik zararların tazmini için kurulan bir müessesedir. Peygamberimiz (sav)’den önceki Mekke halkı, “âkile” adı verilen “kabileler” şeklindeki gruplardan oluşuyordu. Medine’de kurulan devletin esası da bu “âkile sistemine” dayanmaktaydı. Zira Medine sözleşmesinde, sosyal sigortanın ilk izleri sayılabilecek (öldürme veya yaralama halinde öldürülenin ailesine verilecek olan kan bedeli, harp esirlerinin kurtarılması için ödenecek olan fidye, ağır mâlî mesuliyetler altında bulunan müminlerin bundan kurtarılması gibi) durumlar tanzim edilmişti.² Bu yönleriyle Medine sözleşmesinin birçok maddelerinde günümüz sigortalarına benzer düzenlemelere rastlamak mümkündür. Medine sözleşmesinin 3 ile 12. maddeleri arasında her bir kabilenin adları ayrı ayrı verilerek bunların kendi aralarında ağır mali yükümlülükleri, ortaklaşa meydana getirecekleri bir “fondan” karşılayacakları belirtilir.³ Buna göre her bir kabile/zümre ve dolayısıyla devlet ortak bir sosyal güvenliğe kavuşturulmuş oluyordu.

İslâm Medeniyetinin ilk Anayasasında yer alan kabileler arası yardımlaşmayı öngören maddeler bu niteliktedir. Peygamber (sav), bir cahiliye örf ve âdeti olan bu müesseseyi, İslâm dininin ruhuna uygun bularak devam ettirmiştir. Medine sözleşmesinde de ifade edildiği gibi Peygamberimiz (sav), her kabileyi kendi arasında organize etmiş daha sonra dağınık haldeki bütün bu kabileleri devlet tekelinde tek çatı altında toplamıştır.

Hulefai Raşidin döneminde de akile müessesesi daha da geliştirilmiş daha sonra değişen şartlarla birlikte Hz. Ömer, akile yorumunu aynı kütükte kayıtlı olup aynı yerden maaş alan bireyler için birbirlerine *divan* adı altında akile olabileceğine hüküm vermiştir.³⁷

Mezhep imamları döneminde ise akile müessesesi daha da geliştirilerek sözleşmeye dayalı bir kurum haline dönüştürülmüştür. Akile müessesesi, zamanın şartlarına göre, yapısal değişikliğe uğrayarak farklı toplumlarda aynı gayenin tahakkuku için kullanılmıştır. Daha sonra Abbasi, Selçuklu ve Osmanlılarda akile müessesesine benzer yapılanmalardan olan *fütüvvet*, *Ahilik* ve *Loncalar aracılığıyla birey ve toplumların daha çok iş kollarındaki güvence ihtiyaçları temin edilmiştir* Osmanlılar ’da özellikle vakıflar, tehlike çeşidine göre şekillenmiş ve hemen her konuda sosyal güvenlik teminatı veren gönüllü kuruluşlar haline dönüşmüştür. Loncalar bünyesinde oluşturdukları *âvarız*, *teâvun* ve *dost sandıkları* kurulmuştur.

İslâm hukuk tarihinde âkileyle başlayan güvence faaliyetleri günümüzde sosyal güvenlik şemsiyesi altında fonksiyonunu sürdürmektedir

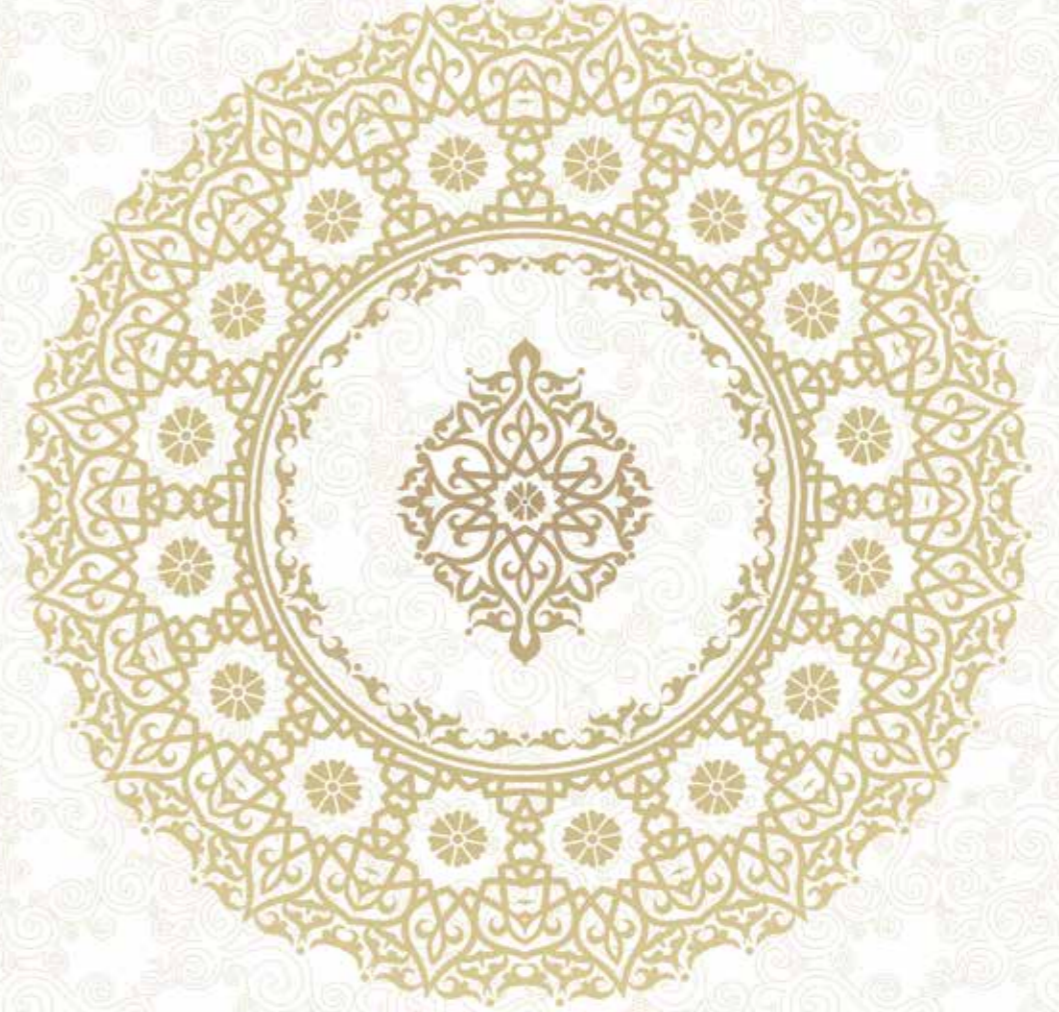

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

3

Günümüz Sosyal Güvenlik
Kurumunun Olusum Süreci

3. GÜNÜMÜZ SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNUN OLUŞUM SÜRECİ

Sosyal güvenlik, bir devletin çağdaşlık ve gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli kriterdir. Günümüzde hemen her devletin ilerlemiş veya geri kalmışlık yargısı o devletin sosyal güvenliğe ayırdığı payla ölçülmektedir. Sosyal güvenlik fonlarını sağlam zeminlere oturtan toplumlar, ileri toplumlar olabilmişlerdir. Devletin halkını sosyal güvenlik hakkında bilinçlendirmesi bir devlet görevi, vatandaşlarında bu bilinçle duyarlı olması vatandaşlık görevidir. Sosyal güvenlik, genellikle ölçülebilir rizikolara teminat verir. Bu nedenle aktüeryal dengelerin kurulması ve risk ölçülmesi için sigortalılar topluluğunun belli bir sayıya ulaşması gerekir.³⁸ Sosyal güvenlik ağını (taşrılar dahil) bankalardan öncelikli bir kurum haline getirmek, muasır medeniyeti yakalamak için kaçınılmaz bir hedeftir.

Bireysel Tedbirler-Kişiyeye Bağlı

- Ferdi tasarruflar,
- Aile içi gelir transferleri,
- Komşuluk ve akrabalığa dayalı yardımlar,
- Vicdânî, insanî ve dîni duygularla yapılan sosyal yardımlar.

Kollektif Tedbirler-Zorunlu

Tarihte 13. yüzyıldan itibaren esnaf kesiminin örgütlendiği “*âhilik*”³⁹ ve “*loncalar*” bünyesinde kurulan “*teâvün sandıkları*” *kollektif tasarruf tekniğinin* ilk örneklerindedir. Böyle bir yardımlaşma sandığının üyeleri, sandığa ödedikleri aidatlarla zorunlu bir tasarrufa da sevk edilmiş olmaktadır. Bu yöntemle, tehlikelerin yükü, dayanışma içerisine girenlerin tamamı üzerine dağıldığından, her üyenin iştirak payından daha fazla bir yardım görmesi mümkün olabilir ve bu açıdan *kollektif tasarruf, bireysel tasarrufa* göre üstünlük taşır. Esasen kollektif tasarruf yoluyla dayanışma içinde bir “*güvenlik sağlama*” düşüncesi, bugünkü “*(fonlama sistemli) sigorta*” tekniğinin de temelini oluşturmaktadır.⁴⁰

Modern Tedbirler

Modern tedbirler, tehlikelere karşı bir öngörü yöntemidir. Öngörme; ileriye düşünme, yarını bugünden hazırlamak demektir. Öngörmede tehlikenin muhtemel tehdidi altında bulunan kişinin önceden yalnız başına veya başkalarıyla birlikte tehlikenin zararlı neticelerini tamamen veya kısmen telafi edici bir takım “*tedbirleri*” alması söz konusudur. Bu yöntem; ya sadece *gelirde dayanışmayı* ya da hem *gelirde* hem de *riskte dayanışmayı* içermektedir. *Sosyal güvenlik alanında tehlikelerle mücadele yollarının en kapsamlı, organizeli ve makul olanı ise öngörme ile alınan tedbirlerdir.*

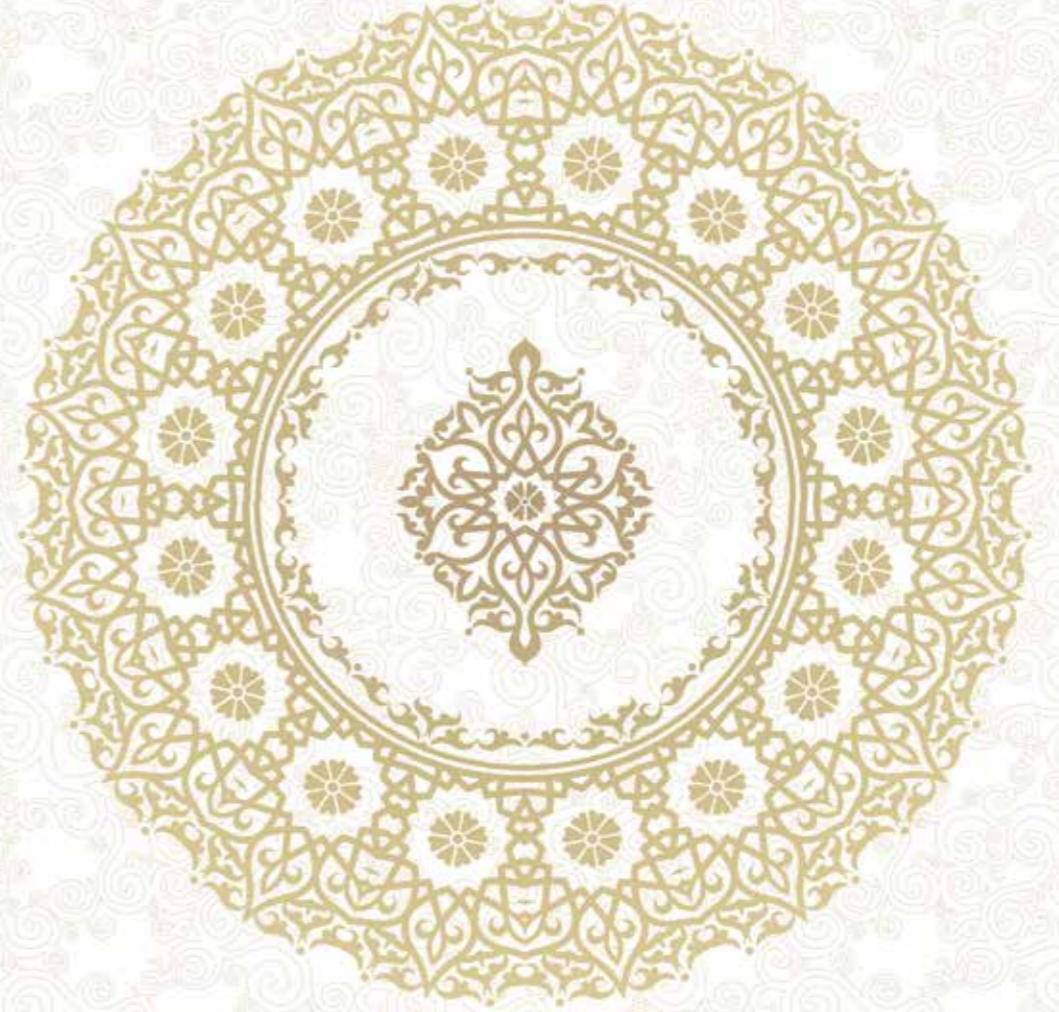

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

4

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumu

4.TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

Birleşmiş Milletler sosyal güvenliği 1948 yılında temel insan hakkı olarak kabul etmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1952 yılında 102 sayılı sözleşmeyle asgari olarak kabul edilen dokuz adet ekonomik ve sosyal riske karşılık gelen sosyal sigorta kollarını tanımlaması ile birlikte her ülke kendi ekonomik gelişmişlik derecesine, yürüttüğü ekonomik sisteme, politik koşulların durumuna, finansman yöntemlerine göre değişik sosyal güvenlik modelleri geliştirmişlerdir. Türkiye'nin de taraf olduğu 1952 tarihli ve 102 sayılı İLO sözleşmesine göre belirlenen 9 risk kolu şu şekildedir:

Türkiye'de tüm riskler sosyal güvenlik sisteminin koruması altındadır. Bu haklar da Anayasanın 60, 61 ve 62 nci maddeleriyle teminat altına alınmıştır. Türkiye'de İLO'da belirlenen 9 risk kolundan halihazırda aile sigortası niteliğinde olan bazı yardımlar yapılmakla birlikte resmi olarak uygulanan bir aile sigortası kolu bulunmamaktadır. Onun dışında iş kazası, meslek hastalığı, malullük, yaşlılık, hastalık, sağlık, gelir, ölüm, analık sigortası Sosyal Güvenlik Kurumunca güvenceye alınmakta iken işsizlik sigortası da İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından güvenceye alınmaktadır. Primleri emekli olmaya yetmeyen, sosyal güvenlikten yararlanamayan vatandaşlar, engelliler, bakıma muhtaç kişiler Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan yardımlar ile güvenceye alınmaktadır.

SOSYAL GÜVENLİK HAKLARI

A. Sosyal güvenlik hakkı

MADDE 60. - Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

MADDE 61. Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

MADDE 62. Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

Kamu menfaatini teminat altına almayı hedefleyen sosyal sigorta mecburî olup bireylerin isteğine bağlı değildir. Sosyal sigortada sigorta ilişkisi, bir sigorta sözleşmesinin kurulmasına ihtiyaç olmaksızın doğrudan doğruya *kanundan doğar* ve bu sosyal sigorta tekniği kanunla kurulmuş müesseseler tarafından yapılır.

İLO'ya göre belirlenen sosyal güvenlik modeli içinde sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler yer almaktadır. Türkiye'de sosyal sigorta hizmetlerini Sosyal Güvenlik Kurumu sunmaktadır.

Ülkemizde, primli sosyal güvenlik sistemi uygulanmakta ve dağıtım (pay as you go) finansman sistemine göre primlerin dağıtımı gerçekleştirilmektedir. Yan, bu sistemde aktif çalışanlardan ve işverenlerden alınan primler mevcutta emekli olanlara dağıtılmakta ve tüm ülkenin sağlık harcamalarını karşılamaktadır.

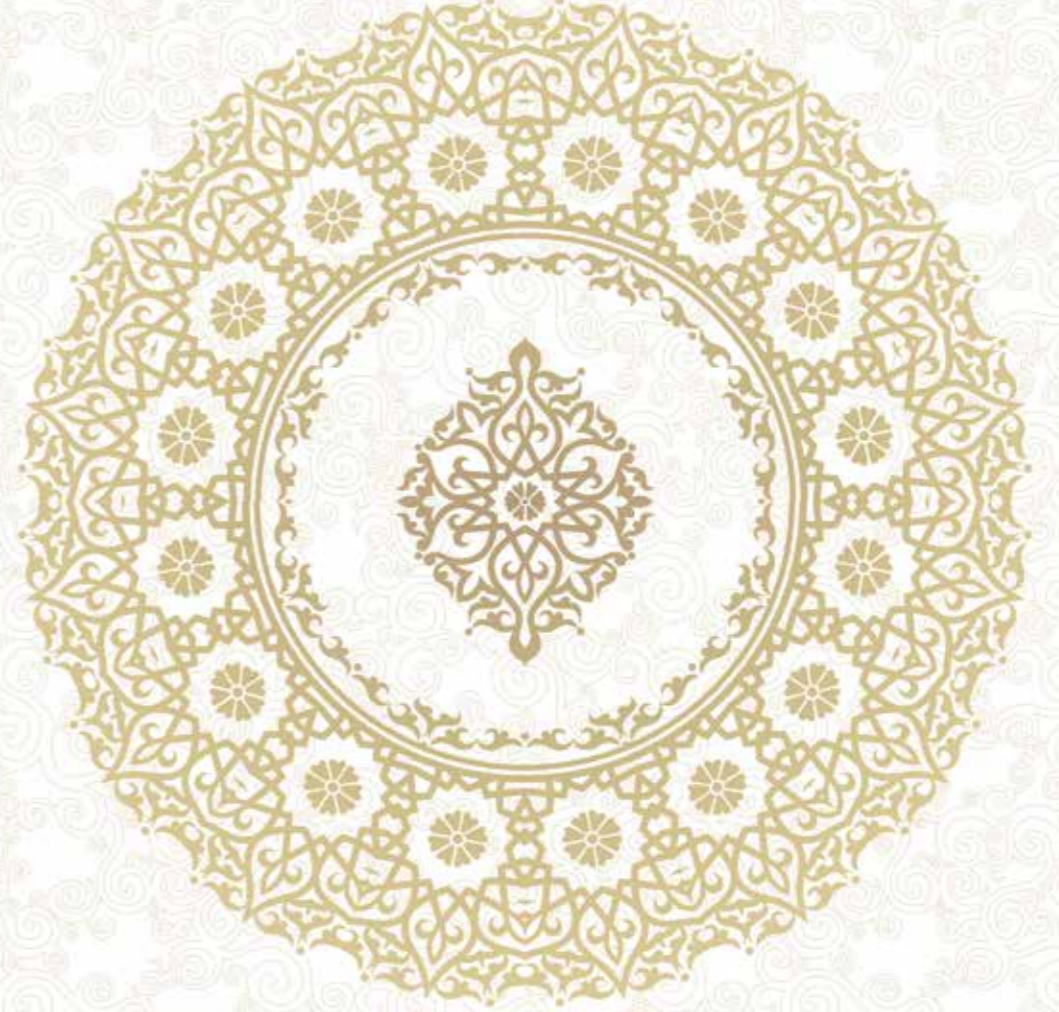

Tarihten Günümüze Sosyal Güvenlik

5

Vatandaşların Sosyal Güvenlik Hak ve Yükümlülükleri

5. VATANDAŞLARIN SOSYAL GÜVENLİK HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Bütün vatandaşlar için emek, en önemli gelir kaynağıdır. Emeğin karşılaştığı tehlikeler bulunmaktadır. Bu tehlikelere karşı emeğin sigortalı olması modern toplumların vazgeçilmez ilkesidir.

Emek sömürsü haksız kazanç (riba)dır.

Kişinin çalışma imkanı olmadığı zamanda gelirinin kesilmesi bir tehlikedir. Bunun için işveren tarafından satın alınan emeğin, buna ilaveten çalışmayacak dönemdeki teminatının da verilmesi gerekmektedir. Bu bir insan hakkıdır.

Bu sorumluluk hakkaniyet ölçüsüne göre yerine getirilmediği takdirde iki taraftan biri haksız kazanç elde etmiş olur. Çalışanların sosyal güvenlik sistemine dahil olmaları hak ve aynı zamanda bir yükümlülüktür. Çalışmaya başlayan herkes kanunen mutlaka sosyal güvenlik sistemine dâhil olmak zorundadır.

Efendimiz, **“İşçiye hakkını, alın teri kurumadan önce verin”**⁴¹ buyurmaktadır. Dinimiz bireycilikten çok hakların korunması için bir araya gelmeyi öngörür. Sorumluluğumuza verilen bir görevi yapmamak dolaylı olarak milyonlarca insanın kul hakkına girmek olacaktır.

Sosyal Güvenlik Bir İnsan Hakkıdır.

Sosyal güvenlik hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı, devredilemez ve vazgeçilemez bir hak olup; geçim düzeyini karşılayan, insan onuruna yaraşır bir disiplin olduğu kanaatindeyiz. İslâm'ın asırlar evvel bu hakkı teslim ettiği de muhakkaktır.

Toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürebilmesi için toplumsal denge ve barışın bir şekilde sağlanması ve fertler arasında oluşan duygusal gerilime yol açabilecek etkenlerin giderilmesi şarttır. Bir toplumun **“fakir ve zengin”** gibi farklı insan tiplerinden oluşması doğaldır. Fakat doğal olmayan bunların birbirlerinin haklarını gözetmemesi *sosyo-ekonomik* açıdan gerilim ve gerginliğe sebep olmasıdır. Bunun için de zengin ile fakir arasındaki duygusal gerilime yol açabilecek problemin çözülmesi, ekonomik farkın uçuruma dönüşmemesi gerekir. Böyle bir gerilimin varlığına ve bu gerilimin giderilmesine yönelik olarak Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: Kur'ân **“Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır.”** buyurmuştur. Bu teşhisin Mekke döneminde yapılmış olması, sosyal güvenlik probleminin sadece İslâm toplumu için değil bütün toplumlar için geçerli olduğuna işaret etmektedir.

Tarihi kaynaklarda fakir ile zengin arasında öylesine büyük bir uçurum oluşmuştur ki, fakirler ezilmiş, işkence görmüş hatta yaşayabilmek için kendilerini zenginlere satmışlardır. Bu manada Peygamberimiz (sav), **“Fakirlik küfre en yakın durumdur”** veya **“Fakirlik nerede ise küfre denk olacaktır”** buyurarak fa-

kirliği küfre yakın bir tehlike olarak göstermiştir. Yine Peygamberimiz (sav), **“Allah'ım, küfrün ve yoksulluğun fitnesinden sana sığınırım”** şeklinde dua ederek hem küfürden hem de yoksulluğun tehlikesinden Allah'a sığınmıştır.

İslâm'ın, emek ve sermaye arasındaki dengeyi kurarken; sosyal güvenlik alanında bir takım maddî ve manevî müeyyideleri de beraberinde getirmiş olduğu bilinmektedir. Bu müeyyidelerden biri ve en köklü olanı yukarıda da ifade edildiği gibi zengin malından fakire **hak** tanınmasıdır. Bu yüzden İslâm zekât, fitre, ganimet ve getirdiği diğer prensip ve ilkelerle toplumdaki servetler ve sosyal tabakalar arasındaki farkları azaltmayı hedeflemiştir. Nitekim Kur'ân, **“O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) haline gelmesin”** ayeti ile servetin sadece zenginler arasında dolaşan bir güç haline gelebilme tehlikesine dikkat çekmiştir. Fakirler, günlük yiyecek ve en zarûrî ihtiyaçlarını temin edemezken; zenginlerin servetleri tehlike oluşturabilecek büyük meblağlara ulaşabilmektedir. İslâm'daki sosyal güvenliğin hedefi, bu sosyal adaleti sağlamak için toplumdaki sosyal tabakalar arasındaki uçurumu azaltmak ve mümkün oldukça fakiri zengin seviyesine yaklaştırmaktır.

Öte yandan insanların karşı karşıya kaldığı tehlikeler sadece fakirlik ve yoksulluktan ibaret değildir. İnsanoğlu yaşadığı sürece çeşitli **tehlikelerle/musibetlerle** karşı karşıyadır. Bu manada toplumun tüm bireylerinin, bu tabî ve sosyal nitelikli tehlikelere karşı korunması gerekmektedir. Bu bağlamda İnsanlar tehlikelerden korunmak amacıyla bireysel ve toplumsal önlemler almaya çalışmışlardır. Ancak yeni teknolojik gelişmeler karşısında insanın karşı karşıya bulunduğu tehlikeler değişim göstermiş, alınan klasik önlemler de çoğu kez etkisini yitirmiştir. Sosyal güvenliğin sağlanmasında çeşitli araçlar kullanılmış, tehlikeler zamanla çeşitlenip şekillendikçe kullanılan araçlar da çeşitlenip şekillenmiştir.

Sosyal Güvenliğin Uygulanması Devletin Görevlerindedir.

Devlet, doğrudan veya dolaylı olarak vatandaşlarının sosyal güvenliğini temin etmekle yükümlüdür. Günümüzde hemen her devletin anayasasında sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğu kabul edilmiştir.⁴² Sosyal güvenlik bir yandan devlete yüklenmiş bir görev, öte yandan bireye talep hakkı doğuran anayasal bir haktır. Nitekim Kur'ân, özel olarak sosyal güvenlik bakımından korunması gereken kişileri saymış ve bunların korunması görevini de devlete yüklemiştir. Her ne kadar İslâm'ın emri olan sosyal güvenlik müessesesi (zekat), günümüzde bireylerin vicdanına bırakılmış olsa da İslâm hukuk tarihinde zekatin zorunlu bir vergi olduğu da bilinmektedir. İslâm, sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunacak kişileri zekat ayeti ve diğer ayetlerle beyan etmiştir. Bunun yanında bir çok ayette, malul ve gaziler, şehitler, yetimler, yoksullar, çocuklar, ihtiyarlar hatta harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri de sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmışlardır. Ancak devlet bu sosyal güvenliğini teminde gerekli araçları kullanır, bu araçların zorunlu veya ihtiyarı olması da devletin vereceği bir karara bağlıdır.

Sosyal Güvenlik Vatandaşlara ve Ülkeye Birçok Fayda Sağlar.

- bireyin teşebbüs hürriyetine katkıda bulunur.
- vicdanını huzurlu kılar.
- Tehlikelere karşı ekonomik özgürlük sağlar.
- Sosyal güvenlik kapsamında olan kişi ve aile bireyleri sağlık güvencesi olur.
- Sosyal güvenlik kapsamında çalışanlara iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hali nedenleriyle çalışmadığı sürelerde maaşının işveren tarafından ödenmeyen kısmını karşılamak üzere geçici iş göremezlik ödeneği ödenir.
- Sosyal güvenlik kapsamında çalışanlara iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle kısmen veya tamamen çalışamaz duruma gelmesi halinde sürekli iş göremezlik geliri bağlanır.
- Kişi bir nedenle sakatlanıp çalışamaz duruma geldiğinde malullük aylığı bağlanır.
- Belli bir yaşa geldiğinde yine prim şartlarını sağlıyorsa kendisine emekli aylığı bağlanır.
- Sigortalı öldüğünde eş ve çocukları ile anne ve babasına aylık bağlanır.
- Bireyler, yoksulluk ve sefalete sürüklenmeden, muhtaç olmadan yaşayabilme düşüncesi onları mutlu ve huzurlu kılar.
- Oluşturduğu fonlarla ülke ekonomisine kaynak teşkil eder. Zira gelişmiş ülkelerin kalkınmasında lokomotif rol üstlenmiş olan sosyal güvenlik fonları, halen gelişme sürecinde bulunan ülkelerde kalkınma hamlelerinin temel dinamiklerinden birini teşkil eder.

! DİKKAT

Sosyal güvencesi olmayan kişiler bu haklardan faydalanamazlar. Ayrıca devletin sağladığı kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, yıllık izin ve asgari geçim indirimini gibi uygulamalardan faydalanamazlar.

Sosyal Güvenlik Hakkının Gasp edilmesinin Yaptırımları Vardır.

İslâm dini, dâlist yapısı gereği vicdanî bir yaptırım yanında hukukî bir yaptırımı da bulunmaktadır. Bireye yönelik en önemli yaptırım vicdani yaptırımdır. Vicdani yaptırımın yanında en etkili yaptırım işçi ve işveren arasındaki ilkelerin sağlıklı bir zemine oturması için hukuki yaptırım olduğu da kuşkusuzdur. Toplumsal yapıların değişimi neticesinde sanayi toplumu, işverenlerin güçlü, işçilerin ise güçsüz kıldığı sosyal bir yapıdır. Ekonomik zorluklar karşısında zayıf taraf olan işçinin, temel haklarının korunması için iş hukuku kamusal mahiyet kazanmış olup bu konuda devletin denetimi ve gözetimini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle devlet sosyal güvenceyi işçiden esirgeyen işverenlere birçok hukuki yaptırım uygular. İşe girişin bildirilmemesi, aylık prim belgelerinin bildirilmemesi, ödenmemesi, iş kazasının bildirilmemesi, sahte sigortalı çalıştırma gibi durumlarında işverenler oldukça ağır yaptırımlarla karşılaşmaktadır. 2017 yılı için bir işçiyi bir yıl sigortasız çalıştırdığının denetimle tespit edilmesi halinde yaklaşık 54 bin TL idari para cezası ödemek zorunda kalabilir.

UNUTMAYIN

Dürüst işverenler hem vicdani bakımdan kendilerini rahat hissederler hem de hukuki anlamda korunurlar. Devlet primini düzenli ve zamanında ödeyen işverenlere prim indirimleri uygular. Ancak sosyal güvence olmadan işçi çalıştıranlar teşviklerden yararlanamaz ve ağır maddi yaptırımlarla karşılaşır.

SOSYAL GÜVENLİK HAKKINDA VAAZ ÖRNEĞİ

Muhterem Müslümanlar. Bugünkü vaazımızın konusu, emeğin kutsallığı ve sosyal güvenlik hakkında olacaktır. Kur'an'da;

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ أ

“İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın, dayanışın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın, dayanışmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir” (Maide 5/2) buyrulur.

Peygamberimiz (sav) ise

الْمُسْلِمُ أَحْسُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ . وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter”⁴³ buyurmaktadır.

Muhterem Müslümanlar! Dinimizin temeli, sosyal dayanışmadır. Sosyal dayanışmanın temeli ise “tehlike- de iştirak, nimette taksimattır.”

Kıymetli Müslümanlar!

Biz Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an; Müslümanlara sosyal güvenlik alanında neleri öngörmüş; Peygamberimiz (sav)' de sosyal güvenlik alanında ne tür uygulamalar yapmıştır? Hz. Kur'an'ın öngörülleri ve Hz. Peygamberin pratiğe döktüğü uygulamaları tüm insanlık adına emniyet ve güvendir. Kur'an'ın öngördüğü, Hz. Peygamberin'de hayatını adadığı iman ilkesi temelde sigortadır. Bu bağlamda İslâmın kendisi, mahza emniyet ve güvendir, selamet ve sigortadır. Keza tevhit sureci de bir emniyet ve güven arayışı olup iman da bu emniyet ve güvene girmektir. Bu bağlamda Müslüman, İslâm'ın öngördüğü ilkelere teslim olan,

inandığı ilkelere güvenen ve topluma da güven veren kişi demektir. **Bu temel ilkedен hareketle** Hz. Peygamber, bütün insanlığı kendisine zimmetli, kendisini de bütün insanlıktan sorumlu görmüştür. Her insanın emniyet ve güven arayışı, fitri bir ihtiyaçtır. İnsanların, emniyet ve güven toplumunda yaşamaları hem temel bir hak, hem de büyük bir nimettir. Her canlının bir sığınağı, her hayvanın bir barınağı vardır. Her insan da tutunacak bir dal, sığınacak bir liman arar. Her canlı, kendisini tehlikeden emin, güvenli bir limanda olmak ister. Güven, tehlike karşısında aranan bir nimet olup insana verilen bir değerdir. Güven, tehlikeden emin olmaktır. İslâm dinine girmek, güvene ve barışa girmektir. Bu bağlamda naslar, güven toplumu için ne tür çağrı yapmıştır ne tür araçlar önermiştir? **(DEVLET / ANAYASA / KARDEŞLİK / ADALET / EMANETİ EHLİNE VERMEK / İŞLERDE ŞURÂ İLE İCMA / EHLİSÜNNET VE'L CEMAAT.**

Allah (cc), insanlık tarihinde, yeryüzüne doğrudan ve dolaylı olarak müdahalelerde bulunmuştur. Buda genellikle insanların itikaden tefessüh ettiği dönemlerde olmuştur. Allah (cc), insanlığı sırat-ı müstakim yoluna, hidayet etmeyi murat eylemiştir. Bunun için de genel ve özel vahiy göndermiştir. Vahiy olarak akli tüm insanlara, Kur'an'ı ise özel olarak Hz Muhammed'e göndermiştir. Bu iki araçla insanı hakikate ulaşması hedeflenmiştir. Bunun içinde Allah, öncelikle Mekke'de ilkesel bazda insanlara öğütler vermiştir. Kur'an-ı insanlığa göndermiştir. Kur'an, insanlığa son ilahi çağrıdır. Yeryüzünün son intizam kitabıdır. De-sene uçak kalkıyor bu son çağrıdır. Öyle ki Allah, (c.c) 13 yıl süren Mekke döneminde insanın kafa yapısını, itikadını düzeltmeye yönelik ilkeler ortaya koymuştur. Önce ahlak ve maneviyat projesinin temelleri atılmıştır. Öyle ki bu naslar, dün olduğu gibi bugün de, , güven toplumu oluşturmak için hemen her sosyal kurumun önce ilke ve esaslarının belirlenmesine işaret eder. Önce ilke olarak doğrunun tespiti yapılmış, rotanın belirlenmesinden sonra da pratiğe geçilmiştir. Vahyin Mekke'de öncelikle güven toplumunun ilkesel temellerinin atılmış olduğunu görüyoruz. Kur'an'ın getirdiği bu yeni ilkesel projeler, insanlığın aklını adeta hizaya getirerek öncelikle ilkesel bir iman (sigorta) terazisinin kurulmasını sağlamıştır. **(MEKKE DÖNEMİ)**

Medine'de sosyal güvenliğin pratik uygulamalarına geçilmiş, bu kapsamda Peygamber (sav), Cahiliye döneminin sosyal sigortası hükmünde olan akile sistemini revize etmiştir. Medine sözleşmesine bakıldığında görüleceği üzere her kabile ve aşiret kendi aralarında birbirinin âkilesi yapılarak sosyal güvenliğin temelleri atılmıştır. Farklı bölgelerden gelenler, ayrı bir çatı altında toplanarak onlar da sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmıştır. Bu uygulamasıyla Peygamber (sav), sosyal güvenliğin bir devlet görevi olduğuna, bireye anayasal bir talep hakkı doğurduğuna vurgu yapmıştır. Bu uygulama bize sosyal güvenliğin bir insan hakkı ve bir devlet görevi olduğunu göstermektedir. **(MEDİNE DÖNEMİ)**

Mekke'de devlet ve onu oluşturan temel ilkeler belirlenirken; Medine'de Hz Peygamber(sav)', halkı bireysel yönetimden, (aşiret ve kabile anlayışından) devlet anlayışına sosyal güvenlik toplumuna evirmiştir. Artık tek devletin varlığına geçilmiştir. Sonuçta birlikte yaşam projesi olan devlet kurulmuştur. Devletin, yetki ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Keza bir devleti oluşturan temel yasa, 47 maddelik Anayasa belirlenmiştir. Bu anayasada halkın temel hak ve ödevleri tanımlanmıştır. Medine Anayasasında, Yahudiler, Müşrikler ve Müslümanlar tek çatı altında toplanmıştır. Tüm kesimlerle toplumsal sözleşme imzalanmıştır. Toplumsal bütünleşmenin sağlanması için bugün vatandaşlık kavramı olarak bilinen, kardeşlik ilkesine, tevhide vurgu yapılmıştır. Keza toplumsal kararların, toplumsal iradeyle alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Böylece İslâm, güven toplumunun temellerini atmıştır. Vahiyle, Allah'a, Resulüne ve seçtiğiniz idarecilere, devlete itaat zorunlu kılınmıştır. **(DEVLET, ANAYASA, KARDESLİK)**

Medine Anayasasında sosyal güvenlik araçlarından biri olan âkile, bireylerin tek başına üstesinden kalkamayacağı rizikolara karşı topluca bir tedbir ameliyesi olarak görülmüştür. Hiç bir bireyi korumasız bırakmamıştır. Günün şartlarında daha çok savaşta esir düşenler için **"fidye"** veya hataen öldürme durumunda mağdurun taraflarına ödenecek olan **"diyet"** veya müessir fiillere karşı ödenecek olan **"erş"** adındaki tazminatlar bireylerin tek başına üstesinden kalkamayacak ağır bir yükümlülük getiriyordu. İşte insanları ihtiyaçlarının esaretinden kurtarmak için geliştirilen bu sosyal güvenlik projesi, İslâm tarihide insanlık için pratiğe sokulmuş ilk anayasal projedir.

Peygamber (sav),'in "Kasıtlı suça avakilden bir teminat sağlanmaz" ilkesiyle de kasıtlı suçlar kapsam dışı bırakılmıştır.. Bugün her sigorta sektörü de aynı ilkeyi temel esas almıştır. Kasıt dışı rizikolara teminat sağlanmıştır. Kasıtlı sigortalara yapılan hileli ödemeler, riba kapsamına sokulmuştur. İnsan hayatı, yüzde elli her daim rizikoyla karşı karşıyadır. İnsanlık, **yetim, yoksul, dul, şehit, fakirlik, ölüm, hastalık, sakatlık** gibi her daim tabi ve sosyal nitelikli tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu biyolojik ve iktisadi tehlikelere karşı, sosyal güvenlik şemsiyesiyle, hem bireysel hem de toplumsal güvence sağlanmıştır. Böylece insan ve toplumların sürekliliği ve huzurunun temini hedeflenmiştir. Bu manada ilk dönem sosyal güvenlik aracı olan akile yürürlüğe sokulmuştur. Bu sosyal güvelik teminatı, Medine anayasasıyla da güvence altına alınmıştır. İlk dönem sosyal güvenlik projelerinden biri olan **"akile"** İslâm dininin de en önemli projelerinden biridir. Nitekim Allah (cc), **"Ey iman edenler...! Topluca barışa ve huzura girin'** buyuruyor. Sosyal güvenlik topluca huzura ve barışa girmenin adıdır. Medine'de sosyal güvenlik alanında pek çok pratik uygulamaları görülür. **(MÜTESELSİLEN SIGORTA / AKİLE)**

Muhterem Müslümanlar!

Sosyal dayanışma, toplumsal bütünlüğün korunması için bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine bağlılık gösterrmeleri, birbirlerine dayanıp çeşitli alanlarda dayanışma içine girerek birbirinin ortak çıkarlarını gözetmeleridir. Sosyal görev ise toplumdaki her bir bireyin, topluma karşı yerine getirilmesi gerekli olan bir takım görev ve sorumluluklarının olduğunu bilmesi, bu uğurda üzerine düşen görevi yapmasıdır. Çünkü bu konudaki ihmal ve kusurlar toplum bünyesinin çözülmesi ve toplum binasının çöküşüyle sonuçlanır ki, bundan o toplumun bütün fertleri zarar görürler. İslâm dini bu konuya o kadar önem vermiştir ki, kefaretlere bile sosyal yardımlaşma ve dayanışma içinde değerlendirmiştir.

Muhterem Müminler!

Sosyal güvenlik bireylerin kendi aralarında dayanışmasını ifade eder. Tehlikelere karşı öncelikle kendisinin tedbir almasını ister. Bu sosyal güvenlik araçları, sorumluluk ilkesinin kurumsallaşması ve organizesinden başka bir şey değildir. Sosyal güvenlik şemsiyesi aynı zamanda emeğin korunması demektir. Bu bağlamda sigortasız işçi çalıştırmak bir tür insan hakkı ihlali sayılmıştır. İşçinin emeğinden çalınarak geleceğinin tehlikelere karşı korunaksız bırakılmasıdır. Vaazımızın başında da okuduğumuz ayeti biraz açıklayacak olursak iyilik ve takvada yardımlaşma ve dayanışma, eman ve güven dini olan İslâm'ın adalet ve dürüstlük ilkesinin gereğidir. Çalışanın emeğinin sömürülmemesi, çalıştırılan bir işçinin alın teri kurumadan emeğinin verilmesi ne kadar önemli ise sigortasız ve güvencesiz işçi çalıştırılmaması da o kadar önemlidir. Zira sosyal bir varlık olan insan, *(gerçekleşsin veya gerçekleşmesin)* pek çok riskle her daim karşı karşıyadır.

SOSYAL GÜVENLİK HAKKINDA HUTBE ÖRNEĞİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
اعْقِلْ نَافِقَتَكَ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

BUGÜN Kİ HUTBEMİZİN KONUSU SOSYAL GÜVENLİK HAKKINDA OLACAKTIR.

Aziz Müslümanlar!

Okuduğum ayet-i kerimede Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: **“Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe girin.”**(Bakara 2/208) Bu ayetten anlaşılan odur ki Rabbimiz bizi toplumca barış ve huzura çağırılmaktadır. Her Müslümanın bu çağrıya kulak vermesi gerekmektedir.

Kardeşlerim!

İnsan, yaşadığı sürece sosyal ve ekonomik tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu tehlikelere karşı insanoğlu tedbir almak zorundadır. Bu tedbirlerden biri de Sosyal Güvenlik Kurumudur. Vatandaşlarına sosyal güvence sunmak devletin görevi, muasır medeniyetin de gereğidir.

Kardeşlerim!

O halde sosyal Güvenlik nedir? Sosyal güvenlik, devletin organizesinde vatandaşların adeta bir sığınağı ve kalesidir. Olası musibet yağmurlarına karşı bir şemsiye ve barınaktır. Sosyal güvenlik, Peygamberimizin emir buyurduğu bir öngörü ve tedbirdir. Sosyal güvenlik, Hz. Ömer'in Fırat ve Dicle nehri kenarında bir kurt koyuna saldırırsa Allah benden hesabını sorar diyen sorumluluk ilkesidir. Bugün bu sorumluluk ilkesine kusursuz sorumluluk denilmektedir. Sosyal güvenlik, Hz. Ömer'e yoksullara sırtında nevale taşıdığı sistemin adıdır. Sosyal güvenlik, insanın onurlu yaşama mücadelesidir. Sosyal güvenlik yarınını bugünden düşünmek ve tedbir almak demektir.

Aziz Müslümanlar!

Sosyal güvenliğin iki hedefinden biri, kişiyi, biri de toplumu korumaktır. Sosyal güvenlik, öncelikle bireyin güvenliği ile işe başlar. Güven içindeki bireyler, toplumu ve devleti oluştururlar. Bireyin ahiret sigortası imandır. Dünya sigortası ise sosyal güvenliktir. Bugün bütün vatandaşlarımızın sosyal güvenliği, devletimizin kurduğu sosyal güvenlik organizasyonu ile temin edilmektedir. SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) vatandaşlarımız ve devletimizin el ele verdiği bir sistemin adıdır. Sosyal güvenlik, Medine sözleşmesinde olduğu gibi bugünde anayasal bir hak ve bir devlet görevidir.

Kıymetli Müslümanlar!

Kur'an'da sosyal tedbirlere yönelik pek çok ayet mevcuttur. Bu ayetler güçlü bir devletin oluşması için huzurlu bireylere işaret eder. Bunlar da bireysel ve toplumsal iman esaslarıdır. Bireysel imanın sigortası **“kelimeyi şahadet”**, toplumsal imanın sigortası ise **“tehlikede iştirak, nimette taksimat”** ilkesidir. Bu ilkenin esası da **tevhit**ir.

Kardeşlerim!

İslâm'da sosyal güvenliğin zorunlu ve isteğe bağlı türleri bulunmaktadır. Bunlar, **âkile, kasâme, zekât, öşür, fitre, adak, kurban ve kefaretlar gibi zorunlu olanlar; sadaka, ödünç, ariyet, ihsan ve vakıflar** gibi isteğe bağlı **sosyal güvenlik araçlarıdır**. Bütün bu araçların hedefi toplumda sosyal güvenliği sağlamaktır.

Kardeşlerim!

Peygamberimiz (sav) devesini salıp tevekkül ettiğini söyleyen sahabeye şöyle buyurmuştur. **“Deveni salarak tevekkül etme, deveni bağlayarak tevekkül et.”**⁴⁴ Bu hadis ile Peygamberimiz (sav) gelecekteki tehlikelere karşı tedbir almayı emretmiştir. Bugün sosyal güvenlik bir **“tedbir, öngörü”** olarak karşımıza çıkmaktadır. Tehlike başa gelmeden alınması lazım gelen tedbirin en güzel örneğini Peygamberimizin bu tavsiyesinde görüyoruz. Ancak bize yüklenen görev tedbirimizi almak takdiri ise sahibine bırakmaktır. Tedbirimizi alalım, takdiri sahibine bırakalım.

Kıymetli Müslümanlar!

Bugün toplumsal güvenliğimiz, sosyal güvenliğimizden geçmektedir. Bir devletin kalkınmışlığı da sosyal güvenliğe verdiği öneme bağlıdır. Bunun için tarihte olduğu gibi sosyal güvenlik projeleri bir insanlık projesidir. İnsan haklarının korunmasına yöneliktir. Yaşlılık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi gelir kaybı duru-

mundaki tehlikelere karşı, tehlike gelmeden önce tedbir almaktır. Bu projeye Müslümanlar, bir binanın taşları gibi birbirlerine destek olurlar. Sosyal güvenlik, kişiler arasında karşılıklı sosyal dayanışmanın sağlandığı, birey ve toplumun faydasına bir sistemdir. Üzerimizde her canın hakkı vardır. Gelin toplumsal barışı kuralım, Gelin sosyal güvenlik yasalarına uyalım. İnsan hakkına saygı duyalım. Sigortasız işçi çalıştırmayalım. Sigortasız işçi çalıştırmak, kul hakkı ihlalidir. Kul hakkına riayet edelim. Helal lokma yiyelim. İşçinin yarınından çalmayalım. Peygamberimizin emrine uyalım.

KAYNAKLAR

- 1982 Anayasa 60. Md.
- Abduh, İsa, **et-Te'min Beyne'l Hilli ve't Tahrir**, Dâru'l - İ'tisam, Kâhire trs.
- Aclüni, **Keşfu'l-Hafâ**, I, Beyrut, 1351.
- Akad, M, **Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı**, İstanbul 1992.
- Akmut Özdemir, **Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'de Uygulama**, AÜS-BFY, Ankara 1980.
- Aksu, A. Ömer, **Gelir ve Servet Dağılımı**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1993.
- Aktan Hamza, "İslâm Hukukunun Dinimizmi" Adlı Makale, **Din Öğretimi Dergisi**, MEBY, sa.35, Temmuz 1992.
- Alper, Yusuf, "Güvenliğin Tasarruf Eğilimine Tesirleri Teorik Görüşler", Adlı Makalesi, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, VI, sa. 2. Kasım 1985.
- **Sosyal Güvenliğin Tasarruf Eğilimlerine Tesirleri**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Bursa 1985.
- Aral, Vecdi, **Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine**, Filiz Yayınevi, İstanbul 1991.
- Arseven, Haydar, **Sigorta Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 1991.
- Atabek, Reşat, **Sigorta Hukuku**, Duygu Matbaası, İstanbul 1950.
- Avva, Muhammed, Selim, **İslâm Devletinde Yönetim Şekli**, Mana Yayınları, İstanbul 2011.
- Beşer Faruk, **İslâm'da Sosyal Güvenlik**, DİBY, Ankara 1987.
- **Sosyal Güvenliğin Ana Konusunu Teşkil Eden Sosyal Riskler ve İslâm'daki Karşılıkları Konusunda Mukâyeseli Bir Tenkit Çalışması**, Nun Yayıncılık, İstanbul 1995.
- Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmetb. Hüseyin b. Ali, **es- Sünenü'l-Kübrâ** (tah. Muhammed Abdülkadir Ata), VII, Mekke 1994.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, **Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Yayınları, I-VIII, İstanbul 1985.
- Bosco, Alessandra, 'Are National Social Protection Systems under Threat?', **European Issues** 2000, No. 7.
- Bozer, Ali, **Sigorta Hukuku Ders Notları**, Ank 1976.
- **Sigorta Hukuku**, BTHAEY, Ankara 1965.
- "Sosyal ve Özel Sigortalar Arasındaki Münasebetler", Adlı Malale, AÜS-BFD, sa. 2, XVII, Ankara 1963.
- Braess Paul, "Sigortacılıkta Hizmet Arzı Yerleşme Serbestiyesinin Ekonomik Veçheleri", 1967'de Fransa Düzenlenen Milletler Arası Konferansta sunulan Tebliğ, **Avrupa Ekonomik Topluluğu Enstitüsü Yayınları**, trs, (Ter: Akin Öcal), s. 3.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiu'Sahih**, (Sahihu'l-Buhârî) Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Centel Tankut, **Notlu İçtihatlı En Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış S.S.K ve İlgili Mevzuat**, Beta Yayınları, İstanbul 1996.
- Çağatay, Neşet, **Bir Türk Kurumu Olan Âhilik**, TTKYayınları, Ankara 1993.
- Deschenaux, Henri Tercier Pierre, **Sorumluluk Hukuku**, (çev: Özdemir Salim), Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.
- Deschenaux, s. 218; Yargıtay, HGK, 18.3.1987, 9-722/203, **Tekstil İşveren Dergisi**, Mayıs 1988.
- Dikmen, Ahmet Cenk, **Hayat Sigortası Şirketlerinin Örgüt Yapılarının İncelenmesi ve Bir Örnek Olay**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991.
- Dilik, Sait, **Türkiye'de Sosyal Sigortalar; İktisadi Açından Bir Tahlili Dene-mesi**, AÜSBFY, Ankara 1971.
- **Servetin Geniş Kitlelere Yayılması**, AÜSBY, Ankara 1976.
- Döndüren, Hamdi, "Sigorta", **Şamil Ansiklopedisi**, V, s. 416.
- **Delilleriyle Ticâret ve İktisat İlimhali**, Erkam Yayınları, İstanbul 1993.
- E. Klingmuller, "The Concept And Development Of Insurance In Islamic Countries", **Islamic Culture**, 1969.
- Ebu Dâvud, Süleyman b.el-Eş'as es-Sicistani, **Sünen**, Çağrı Yayınları İstanbul 1982.
- Edgü, Ekrem, **Sigortalar Hukuku**, Ankara 1966.
- Elbir, H. Kemal, **Sosyal Güvenlik Hukuku Notları**, İstanbul 1980. Eren, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beka Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1998.
- Ergenekon Çağatay, "Sosyal Güvenlik Sistemleri Bağlamında Özel Emeklilik Uygulamaları Türkiye'deki Gelişi Global Perspektifte Bir Bakış" Milli Reasüransın açtığı sigortacılık yarışmasında birincilik ödülüne laik görülmüştür. **MRTAŞY**.
- Özel Emeklilik Kurumları Karşısında Hayat Sigortacılığının Rekabet Gücünün Artırılmasına Yönelik Tedbirler" Adlı Makalesi, **Reasürör Dergisi**, sa. 27, Ocak 1998.
- Esed, Muhammed, **Kur'an Mesajı Meal -Tefsir**, I, İşaret Yayınları, İstanbul 1999,
- Esen, B. Nuri, **Sigorta Bilgisi**, Milli Eğitim Yayınları, Ankara 1945.
- Euzeby, Alain, 'Social Protection: Values to be defended!', **International Social Security review**, 2004, Vol.57/2.
- Fazlur Rahman, **Banking and Insurance**, 1st edition, London 1979.
- Gözübüyük, A. Şeref, **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara 1995.
- Gün, A. Emrullah, **Sigorta Hukuku**, Ankara, 1947.
- Güriz, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, Ankara Ü.H.F.Yayınları, Ankara 1996.
- Hamidullah Muhammed, **İslâm'a Giriş** (Ter: Kemal Kuşcu), İrfan Yayınları, İstanbul 1976.
- **İslâm Peygamberi**, (Çev: Salih Tug), İrfan Yayınları, İstanbul 1993.
- Heyet, **Kur'an Yolu Türkçe Meali ve Tefsir**, II, DİBY, Ankara 2006.

- Hirş, Ernest, **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992.
- İbn Kesir, İmâdü'din Ebi'l Fidâ İsmail Dimeşki, **Tefsiru'l-Kur'ân'l-Aziym**, VII, Kahire 2000.
- İbn Teymiye, **Mecmuatü'l-Fetevâ**, XXV, s. 55.
- İleri Hüseyin "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Değerlendirilmesi" Adlı Makalesi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Konya 1998.
- İnan, Ali Naim, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, AÜHFY, Ankara 1984.
- İsfehâni, Rağib, **İnsan İki Hayat İki Saadet**, (Ter. M.F. İslâmoğlu), Pınar Yayınları, İstanbul 1996.
- İzveren, Adil, **Hukuk Felsefesi**, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1988.
- Journal C. "İş Stresi ve Bu Nedenle İşverene Karşı Açılan Davalar" Adlı Makale, **Reasürör Dergisi**, sa.23, Ocak 1997, s. 23.
- Karacan A. İsmail, **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri**, İstanbul 1994.
- Karahasan, Mustafa Reşit, **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, Sermet Matbaası Hukuk Dizisi, İstanbul 1989.
- Karaman, Hayrettin, **Mukâyeseli İslâm Hukuku**, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul 1991.
- İslâma Göre Banka ve Sigorta**, Nesil Yayınları, İstanbul 1992.
- Kender, Rayegân, **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku**, Filiz Yayınları, İstanbul 1995.
- Kurtubi, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Ebû Bekr, **el-Câmiu'l-Ahkâmu'l-Kur'ân**, Müessesetü'l-Risâle, V, Beyrut 2006.
- Heyet, **Mecelletü'l-Buhusi'l-İslâmiyye**, sa. 19, Riyad 1987. s. 1-133; sa. 20, s. 1-144.
- Mengüşoğlu, Takiyettin, **Felsefeye Giriş**, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1958.
- Molla Hüsvre, Muhammed b. Firmuz, **Dürrerü'l-Hükkâm fi Şerhi Gure-ri'l-Ahkâm**, İstanbul 1976.
- Musleh-Ud-Din, Mohammad, **Insurance And İslâmic Law**, Londra 1969.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin b. el-Haccac b.Müslim el-Kuşeyri en-Nisâburi, (1981), **Câmiu's-Sahih**, (Sahihu Müslim), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- Oğuzman, Kemal-Öz, Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Filiz Yayınları, İstanbul 1995.
- Okur, Rıza Ali - Güzel Ali, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1996.
- Omağ, M. Kemal, **Banka ve Sigorta Hukuku**, AÜAÖF Yayınları, Eskişehir 1995.
- Özdemir, H. Enver, **Tazminat ve Sigorta Davaları**, Batur Matbaası, İstanbul 1975.
- Özgüven, Ali, İktisat Bilimine Giriş, Filiz Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul 1991.

- Özsunay, Ergün - Dural, Mustafa, "Sorumluluk Hukuku'ndaki Değişiklikler Karşısında Sigorta", Adli Makale, **Sigorta Hukuku Dergisi**, III. sa. 1. AİDA Türk Gurubu Yayınları, Ankara 1986.
- Razi, Ebû Abdullah Fahrettin Muhammed b. Ömer, **Tefsir-i Kebir (Mefâtihu'l Gayb)**, yy. IV, s. 13.
- Reisoğlu Seza, **Alman İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**, AÜHFYayınları, Ankara 1973.
- Richardson, J. Henry, İktisâdi ve Mâli Yönüyle Sosyal Güvenlik, (Çev: Turan Yazgan) İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1970.
- RG. 22 Haziran 1994, 21968 sayılı, **KHK**, 7. Md.
- Sağlam, Hadi, İslâm Hukuk Tarihinde Güvenlik Kurumları, Alim Kitabevi, Ankara 2016.
- "İslam hukukunda mehir evlilik sigortası mıdır? Universal Journal of Theology, 1 (1), 2016, 1-19.
- Selçuk, Sami, **Demokrasiye Doğru**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- Şakar, Müjdat, **Sosyal Sigortalar Uygulaması**, Beta Yayınları, İstanbul 1996.
- Şekerocioğlu, Yasemin, Türkiye'de Hayat Sigortası Sektörünün Gelişmesine İlişkin Beklentiler ve Organizasyon, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.
- Şen Seyyid Mehmet, **Devletin Tanrılaşması**, Timaş Yayınları, İstanbul 1996.
- Tuncay, A. Can, **Sosya Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, İstanbul 1996.
- Tunçomağ, Kenan, **Sosyal Sigortalar Kavramı ve Özellikleri**" Adli Makalesi, **Reasürör Dergisi**, sa.23, Ocak 1997.
- Sosyal Sigortalar, Beta Yayınları**, 5. Baskı, İstanbul 1990.
- Türker, Ergün, "Kollektif Ölüm Riziko Sigortası Tasarruf Sandığı Sistemi, Adli Yazası, **Sigorta Dünyası Dergisi**, sa. 214, 1977.
- Yazgan, Turan, İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, T.D. Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1992
- Yıldız, Mustafa, "5233 Sayılı Tazminat Yasası Ve Uygulaması", Adli Makale, Türk Hukuk Sitesi Kütüphanesinde Yayınlanmıştır.
- Zemaşeri, Ebu'l-Kasim Muhammed b. Ömer, **Keşşâf Hakâ'iki Ğavâmi-zi'l-Tenzil ve 'Uyûnü'l-Ekâvil fi Vucuh'i't-Te'vil**, Mektebet'ül-Abike, Mısır 1998.
- Zerka, M. Ahmet, **Nizâmü't-Te'min Hakikatühü ve er-Ra'yûs-Şer'iyyi fihî**, Beyrut 1984-1404h.

SON NOT

- Taf. Bkz. Yazgan, Turan, İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, T.D. Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 368 vd.
- Richardson, J. Henry, İktisâdi ve Mâli Yönüyle Sosyal Güvenlik, (Çev: Turan Yazgan) İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1970, s. 16.
- Taf. Bkz. Dilik, Sait, **Türkiye'de Sosyal Sigortalar; İktisadi** Açından Bir Tahlili Denemesi, AÜSBFY, Ankara 1971, s. 355; Tuncay, A. Can, **Sosya Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Yayınları, İstanbul 1996, s. 7 vd; Okur, Rıza Ali - Güzel Ali, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 1996, s. 4 vd; Yazgan, s. 54.
- Yusuf 12/47; Yazgan, s.4.
- Hamidullah Muhammed, İslâm'a Giriş (Ter: Kemal Kuşcu), İrfan Yayınları, İstanbul 1976. s. 200; Döndüren, Hamdi, **Delilleriyle Ticâret ve İktisat İlmihalî**, Erkam Yayınları, İstanbul 1993. s. 170.
- Yazgan, s. 64-71.
- Arseven, Haydar, **Sigorta Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 1991, s. 4.
- Euzeby, Alain, "Social Protection: Values to be defended!", **International Social Security review**, 2004, Vol.57/2.
- Bakara, 2/83-177-215-220; İnsan 76/8; Beled 90/15-16; Ahzab, 33/72; Bakara, 2/195; Hucurat 49/10; Tevbe, 9/60; Bakara, 2/266; Mâide, 5/2; Buhârî, *Nikâh* 91; *Cuma* 11; *Cenâiz* 32; *Istikraz* 20; *Ahkâm* 1; Müslim, *İmâret* 20; Ebu Davut, *İmâret* 1-13; Tirmizi *Cihat* 27; Müslim, *İman* 74; Buhârî, *Nikâh* 45; *Edep* 57-58; *Ferâiz* 2; Müslim, *Birr* 28; Naslarda sosyal güvenlik içerikli pek çok nas bulunmaktadır. Biz bunların bir kısmını buraya aldık. Taf. bkz. Esed, Muhammed, **Kur'ân Mesajı Meal -Tefsir**, I, İşaret Yayınları, İstanbul 1999, s. 182; Heyet, **Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, II, DİBY, Ankara 2006, s. 208; Sağlam, Hadi, İslâm Hukuk Tarihinde Güvenlik Kurumları, Alim Kitabevi, Ankara 2016. S.67-77.
- İbn Teymiye, **Mecmuatü'l-Fetevâ**, XXV, s. 55.
- Zemaşeri, Ebu'l-Kasim Muhammed b. Ömer, **Keşşâf Hakâ'iki Ğavâmi-zi'l-Tenzil ve 'Uyûnü'l-Ekâvil fi Vucuh'i't-Te'vil**, Mektebet'ül-Abike, Mısır 1998, I, s. 361-366.
- Taf. bkz. Esed, Muhammed, **Kur'ân Mesajı Meal -Tefsir**, I, İşaret Yayınları, İstanbul 1999, s. 182; Heyet, **Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, II, DİBY, Ankara 2006, s. 208.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiu'l-Sahih**, (Sahihu'l-Buhârî) Çağrı Yayınları, İstanbul 1981 *Nikâh* 91; *Cuma* 11; *Cenâiz* 32; *Istikraz* 20; *Ahkâm* 1, Müslim, Ebu'l Hüseyin b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisâburi, (1981), **Câmiu's-Sahih**, (Sahihu Müslim), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, *İmâret* 20; Ebu Dâvud, Süleyman b.el-Es'as es-Sicistani, **Sünen**, Çağrı Yayınları İstanbul 1982, *İmâret* 1-13; Tirmizi *Cihat* 27.
- Buhârî, İlim 37; Müslim, *Hac*, 147.
- Buhârî, *İman* 7.
- Müslim, *İman* 74.
- Tirmizi, *Kiyamet* 60.
- Râmuza'l-Ehâdis, *Hemze Md* 75/1.
- Aclûni, **Keşfu'l-Hafâ**, I, Beyrut, 1351, s. 148.
- Buhârî, *Nikâh* 45; Müslim, *Birr* 28.
- Buhârî, *Mezâlim* 4.

- Buhârî, *Cenâiz*, s. 37; Müslim, *Vasiyye*, 5-8.
- Buhârî, *Birr* 37; Müslim, *Birr* 66.
- Buhârî, *Salât* 88; *Mezâlim*, 5; Müslim, *Birr* 68.
- Buhârî, *Istikraz* 11; Müslim, *Ferâiz* 15.
- Buhârî, (Şerh el-Kirmani), XX, s. 3.
- Buhârî, *Talak* 25; Müslim, *Züht* 42.
- Tirmizi, *Birr* 14.
- R. Sâlihîn, Hadis no: 567.
- Buhârî, *Nikâh* 80; Müslim, *İman* 74-75.
- Müslim, *Zikr* 38; Ebu Dâvud, *Edeb* 68.
- Taf. Bkz. Avva, Muhammed, Selim, İslâm Devletinde Yönetim Şekli, Mana Yayınları, İstanbul 2011, s.22-23.
- Bu manayı şu ayetten alıyoruz. Âl-i İmrân 3/103.
- Buhârî, *Edep*, 27.
- Ebu Dâvud, *Cihâd*, 85; Nesâi, *Kudât*, 21.
- Tirmizi, *Kiyamet* 60.
- Nitekim Hz. Ömer, fert başına düşen milli gelir azalması, kadınların mehirlerinin hususunda yüksek meblağlar istenmesi karşısında rahatsızlığını dile getirmiştir. Ancak kadınların sosyal güvenliklerini temin etmesi karşısında evlilik sözleşmelerinde fazla mehir isteyen kadınları uyararak Hz. Peygamber (sav)'de kızlarını evlendirmiştir. Kızlarına ne kadar mehir tahsis ettiği ortadadır. "Sizlere ne oluyor da yüksek meblağlar talep ediyorsunuz" diye serzenişte bulunun Hz. Ömer'e kadın sahibilerden bir kadının ayet okuyarak verdiği cevap dikkat çekicidir. "Ya Müminlerin Emirî... Sen doğru söylemiyorsun. Allah (cc) Kur'ân'ında söyle buyuruyor." "Kadınlarınıza verdiğiniz mehirlerin hakkındaki ayeti okuyarak Hz. Ömer'i bu hususta uyarmış ve Hz. Ömer "Kureyşli kadın doğru söyledi Ömer hata etti diyebilmiştir." Kurtubi, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Ebû Bekr, **el-Câmiu'l -Ahkâmu'l-Kur'ân**, Müessesetü'l-Risâle, Beyrut 2006, V. s. 99-286-287; Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmetb. Hüseyin b. Ali, **es- Sünenü'l-Kübrâ** (tah. Muhammed Abdülkadir Ata), Mekke 1994, VII, s. 233; s. 29. İbn Kesir, İmâdü'din Ebi'l Fidâ İsmail Dimeşki, **Tefsiru'l-Kur'ân'l-Aziym**, VII, Kahire 2000, I, s. 478; Razi, Ebû Abdullah Fahrettin Muhammed b. Ömer, **Tefsir-i Kebir (Mefâtihu'l Gayb)**, yy. IV, s. 13.
- Ömer Nasuhi Bilmen, akilenin en az 700 kişi olduğu ifade etmiştir. Bilmen, III s.53-55; Molla Hüsvre, II. s. 124-126; Karaman, **Mih**, II. s. 475. Günün şartlarında bu kadar sayıya ulaşmış bir topluluğun meydana gelen tehlikeleri taşınır hale getirmesi düşünülmüştür.
- Çağatay, Neşet, **Bir Türk Kurumu Olan Âhiliik**, TTKYayınları, Ankara 1993, s. 1-43-48.
- Tuncay, s. 12; Şakar, s. 24; Richardson, s. 106; Elbir, H. Kemal, **Sosyal Güvenlik Hukuku Notları**, İstanbul 1980, s. 11; Okur - Güzel, s. 10-11; Tunçomağ, s. 12; Türker, Ergün, "Kollektif Ölüm Riziko Sigortası Tasarruf Sandığı Sistemi, Adli Yazası, **Sigorta Dünyası Dergisi**, sa. 214, 1977, s. 3-26.
- İbn Mâce, 2/817.
- Akad, M, **Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı**, İstanbul 1992, s. 10-39-54; Tuncay, s.66.
- Buhârî, *Mezâlim* 3; Müslim, *Birr* 58.
- Tirmizi, *Kiyamet* 60.

www.sgk.gov.tr

 /kidep_kadim

 /kidep_kadim

 /kidepkadim

ÇALIŞMA VE
SOSYAL GÜVENLİK
İLETİŞİM MERKEZİ
ALO 170